

Lunds Universitet
Sociologiska Institutionen



LUNDS
UNIVERSITET

”Man känner sig större än alla andra”

En kvalitativ studie om emotioner, neutralisering och vägen bort från
kriminalitet

Författare: Jenny Muñoz Jensen och Montaha Persson

Kandidatuppsats: SOCK10, 15 hp

Höstterminen 2023

Handledare: David Wästerfors

Förord

Det finns många människor som fått oss att lyckas skriva denna uppsats. Först och främst vill vi rikta ett tack till våra familjer om stöttat och backat upp oss i uppsatsskrivandet. Tack till våra ”kursare” i gruppchatten som har varit bollplank dygnet runt. Vi vill även tacka våra informanter om öppnat upp sina liv för oss och delat med sig av känslofyllda och sårbara livshändelser. Vi känner stor respekt för er som välkomnade oss in i er berättelse.

Vår handledare, David Wästerfors, har varit ett stort stöd. Tack för vägledning, tips och coachning. Vi hade inte lyckats med denna uppsats utan dig. Tack!

Slutligen vill vi tacka varandra. Vilket teamwork vi har haft!

Abstrakt

Författare: Jenny Muñoz Jensen och Montaha Persson

Titel: ”Man känner sig större än alla andra”. En kvalitativ studie om emotioner, neutralisering och vägen bort från kriminalitet.

Kandidatuppsats: SOCK10, 15 HP

Handledare: David Wästerfors

Sociologiska institutionen, höstterminen 2023

Denna studie undersöker vad som driver kriminalitet hos människor. Studiens syfte är att, genom kvalitativa intervjuer, analysera vilka emotioner som aktualiseras i kriminaliteten, på vilket sätt de brottsliga handlingarna neutraliseras och hur vägen bort från kriminalitet gestaltas.

Det empiriska materialet består av livsberättelser från fyra kvalitativa intervjuer med människor som påbörjade sin kriminalitet i ung ålder men som valde att lämna livsstilen. Empirin har analyserats tematiskt utifrån tre teorier: *seductions of crime*, neutraliseringsteorin och *turning points*. Resultatet i studien visar att det som driver kriminaliteten tycks vara emotioner såsom skam, skuld och förnedring. Således drivs respondenterna mot sina vändningspunkter när de inges hopp och frihet. Vidare tycks samtliga respondenter använda sig av de neutraliserande teknikerna som lyfts i uppsatsen. Neutraliseringstekniker har använts på olika sätt för att hantera den typ av kriminella handlingar som har utförts. Under den aktiva tiden av kriminalitet brottades samtliga intervjupersoner med skam och skuld. Vidare var det en som uppgav rädsla som en av faktorerna till förändringsprocess. Samtliga hade drivkraften att lyckas genomföra brottsliga handlingar på ett så bra sätt som möjligt. Tydligt för intervjupersonerna var att känslan av stolthet först upplevdes när de lämnat sin kriminella livsstil. Detta var inget som förekom tidigare trots kriminalitetens pengar, märkeskläder och status.

Gemensamt är att samtliga berättelser handlade om att bli föremål för händelser i livet som renderade vändpunkter. Förändringsprocessen blev ett faktum och det är något som samtliga intervjupersoner arbetar med än idag.

Nyckelord: Kriminalitet, ungdomskriminalitet, kriminella nätverk, *seductions of crime*, neutraliseringstekniker, *turning points*, emotioner.

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.2 Bakgrund	2
1.3 Syfte	3
1.4 Frågeställning.....	3
2. Tidigare forskning.....	3
2.1 Brottsförebyggande rådet (Brå)	3
2.1.1 Önskan om ett annat liv	3
2.1.2 Press utifrån	4
2.1.3 Allvarliga hotbilder och brist på alternativ	4
2.2 Att skapa mening i en komplex praktik	5
2.3 Rollbyten och exitprocesser	5
2.4 Kontinuitet och förändring i kriminella karriärer	6
2.5 Relevans för uppsatsen.....	8
3. Teori	8
3.1 Seductions of crime	8
3.2 Teorin om neutraliseringstekniker	9
3.3 Turning points	10
4. Metod	12
4.1 Metodval	12
4.2 En abduktiv ansats	12
4.3 Kvalitativa intervjuer	14
4.3.1 Urval av intervjupersoner	14
4.4 Utformning av intervjuguide	15
4.5 Tillvägagångssätt vid intervjuerna	16
4.6 Etiska aspekter	17
4.7 Analysmetod	18
4.8 Metodkritik	19
5. Analys	20
5.1 Presentation av intervjupersonerna	20
5.2 Emotioner bakom kriminalitetens attraktionskraft	23
5.2.1 Ekonomisk skam	23
5.2.2 Ways of a badass	27
5.2.3 Moralisk skam	28
5.3 Neutralisering av brott	31
5.3.1 Förnekande av ansvar	31
5.3.2 Förnekande av skada	32
5.3.3 Förnekande av offer	33
5.3.4 Förpliktelser och lojalitet	33
5.4 Vändpunkter	35
6. Avslutande diskussion	39
7. Vidare forskning	41
Litteraturförteckning	
Bilaga	

1. Inledning

Den politiska debatten kring den ökade rekryteringen av barn och unga till kriminella nätverk har blossat upp på senare år (Brå, 2023). En av de viktigaste frågorna i debatten är det dödliga våldet i olika bostadsområden som utsätter medlemmar av nätverken för attentat likväl oskyldiga medborgare. Att lämna ett nätverk omfattar gedigna insatser från individens sida men även stora insatser från samhällets sida (Grosshög, 2020).

Våld, i synnerhet det dödliga våldet, har ökat under det senaste decenniet. För att mäta våld behövs flera parametrar som bidrar till en någorlunda bild som korrelerar med verkligheten. Den skiljer sig mot den som återges i media och den politiska debatten. Våldet som har ökat är kopplat till de skjutningar som sker i kriminella kretsar. Trots detta har antalet dödsoffer minskat sedan 1990-talet. Det som utmärker sig speciellt är att våld som utövas av och mot ungdomar synes ha reducerats (Sarnecki, 2022, s. 23).

Emellertid visar statistik att antalet lagföringsbeslut har ökat i åldersgrupperna 15-17 år och 50 år eller äldre. En minskning har skett i åldersgrupperna där emellan med den största minskningen i kategori 21-29 år, motsvarande fyra procent (Brå, 2022).

Under september 2023 släppte Brottsförebyggande rådet (Brå) en ny rapport gällande barn och unga i kriminella nätverk. Denna rapport genomfördes på uppdrag av regeringen för att undersöka hur barn och unga kommer in i nätverk, vad som motiverar till nyrekrytering, brottsart, hur styrningen sker inom nätverken samt vilka möjligheter som erbjuds för att lämna de kriminella nätverken (Brå, 2023).

Det sker således en viss ökning vad gäller kriminalitet i unga åldrar men även i de äldre åldrarna. Detta väcker frågor om hur kriminalitet uppfattas och vad som driver en sådan livsstil.

Vi har därför valt att undersöka aspekter av den kriminella livsstilen för att skapa oss en bild av det som sker. Uppsatsen diskuterar olika faktorer bakom en kriminell livsstil men även vad som gör att en förändringsprocess mot ett konventionellt liv initieras. Undersökningen har skett genom kvalitativa intervjuer med människor som lämnat kriminaliteten bakom sig. Intervjupersonerna har samtliga börjat sin brottsliga karriär i ung ålder och vittnar om den

snabba eskalering som kan ske från det första brottet till mer avancerade kriminella gärningar.

1.2 Bakgrund

Det pågår ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete i Sverige (Brå, 2023). Bedömningen är att kriminella nätverks förmåga att begå brott och påverka lokalsamhället kan reduceras genom att exploatering av barn försvåras. Detta renderar en minskad kriminell kapacitet på lokalsamhället som även innebär en minskad utsatthet för barn och unga. Brå (2023) framhåller att det är samhällets ansvar att skydda barn och unga genom att bland annat stoppa nätverkens inflöde av rekrytering (Brå, 2023). Åtgärdsförslagen som presenteras i Brås (2023) rapport innefattar alla en omfattande samverkan med andra myndigheter. Rapporten visar att det centrala i det förebyggande arbetet är att skapa en minskad kapacitet för de kriminella nätverken och att skydda barn och unga i sin utsatthet (Brå, 2023).

Polisiära och myndighetsgemensamma interventioner likt GVI (*Sluta skjut* i Malmö) är ett sätt att försvaga de kriminella nätverkens möjlighet att involvera barn. I arbetet med att reducera utsattheten föreslår Brå (2023) en gedigen utvärdering, målgruppsanpassning och informationsdelning myndigheterna emellan och att rikta in sig på specifika tidsfönster för träffsäkerhet. Faktum är att det inte bara är barn som far illa utan även anhöriga (Brå, 2023, s. 99).

Forskning visar att kriminalitet är föränderligt och att den sociala bakgrunden och närmiljön kan komma att bli riskfaktorer som leder till kriminalitet. Emellertid belyser Malin Åkerström (1983) hur brottslingar själva tar ansvar för sina handlingar snarare än att skylla på sociala förhållanden. Det är ändå av vikt att diskutera kriminalitetens attraktionskraft. Brotten kan föda brott och individen kan hamna i en cirkel som är svår att bryta. Återfallen vittnar om bristen på alternativ till den kriminella livsstilen (Åkerström, 1983, ss. 77, 107). Det förebyggande sociala arbetet är av ytterst vikt där bland annat arbetet bland skolorna spelar en stor roll. En misslyckad skolgång kan komma att bli en drivande riskfaktor för kriminalitet. En dåligt underbyggd skolgång ökar riskerna för sämre försörjningsmöjligheter. Därav vikten av att identifiera individer som befinner sig i riskzonen (Vainik & Kassman, 2018) (Kardell & Bergqvist, 2009).

Ur ett sociologiskt perspektiv är uppsatsens ämne intressant då vi ser att det finns ett behov av ökad kunskap kring emotioner och lockelser till kriminalitet. Vi har stor respekt för den forskning som exempelvis Brå presenterar med sociala faktorer som driver kriminalitet. Med det sagt vill vi också uppmärksamma emotioner, lockelser och neutralisering som drivande

faktorer. Studier med sådant fokus utmärker sig då de inte söker strukturella orsaker till brottslighet utan belyser andra delar i ämnet.

1.3 Syfte

Syftet med studien är att analysera drivkrafter bakom unga personers kriminalitet såsom de gestaltas i muntliga berättelser. Det här syftet omfattar även ett intresse att studera vilka emotioner som aktualiseras i kriminaliteten, vilken betydelse respekt har, på vilket sätt neutralisering av brott sker samt hur vägen bort från kriminalitet gestaltas.

1.4 Frågeställning

Med ovanstående som grund har följande frågeställningar formulerats för denna studie:

1. Vad betecknas som drivande i berättelser om kriminalitet?
2. Vilka emotioner aktualiseras i berättelser om kriminalitet?
3. Hur neutraliseras brottslighet av före detta gärningspersoner?
4. Hur gestaltas vägen bort från kriminalitet?

2. Tidigare forskning

2.1 Brottsförebyggande rådet (Brå)

Rapporten ”Barn och unga i kriminella nätverk” är den senaste studien från Brå (2023) inom ämnet. Rapporten är uppbyggd genom gärningspersonintervjuer som har erfarenhet av kriminella nätverk. Sammanlagt deltog 28 individer i studien (25 män och 3 kvinnor). Nästan samtliga hade själva varit delaktiga i kriminella nätverk och miljöer. Emellertid hade två av kvinnorna insyn i nätverken genom sina män som levt involverade i kriminaliteten (Brå, 2023).

2.1.1 Önskan om ett annat liv

Brå (2023) undersöker ungas önskan att lämna kriminella nätverk och när det sker. Oftast sker den skiftningen i tankesättet när priset för involvering är för stor kontra vinsterna. Det som motiverade från början har förändrats med tiden, även sättet att se på sin framtid.

Motivationsprocesserna innefattar en insikt och gradvisa försök att lämna nätverken men även snabba beslut till följd av yttre hot (Brå, 2023).

Det som kännetecknar individerna är att motiveringsprocessen är av pendlande karaktär och många gånger utdragen. Eftersom brotten blir grövre, hoten ökar och förlusterna blir fler börjar individerna snegla på avhoppet. Stressen och pressen blir för stor att leva med och längtan efter ett annat liv tar vid (Pyrooz & Decker, 2011). Parallellt med den inre förändringsprocessen är det av relevans med utomståendes påverkan av viljeinriktningen. Oftast finns anhöriga, skolpersonal, poliser eller kontaktpersoner på socialtjänsten som sår ett frö till förändring (Brå, 2023, s. 80).

2.1.2 Press utifrån

Tjänstemän vittnar om att försök till att avskräcka barn och unga till avhållsamhet är av betydelse. Med detta menas bland annat störningar av ungas kriminella verksamhet på skolor, torg och fritidsgårdar. En förutsättning för ett lyckat resultat är att myndigheterna samverkar och bygger långvariga relationer med de unga (Brå, 2023).

De 28 individer som deltog i Brås (2023) studie och som avtjänade straff, fängelse eller slutna ungdomsvård, var alla samstämmda om att straffet i sig har en avskräckande effekt. Den bidrar även med tid för reflektion och mognad, bortom nätverken. Emellertid fanns några som vittnade om att tiden som frihetsberövad gav fler kontakter inom nätverken och fick en tvärtom-effekt (Brå, 2023).

2.1.3 Allvarliga hotbilder och brist på alternativ

Studien visar att hotbilden är en faktor som ibland bidrar till en snabbare process att välja att lämna nätverket. Av de som intervjuades av Brå (2023) var det flera som vittnade om en riktad hotbild mot individen själv eller de i omgivningen. Detta blev en vändpunkt då hotbilden ökade mot en själv eller mot vänner och anhöriga. Ingen vill riskera att familjemedlemmar blir skjutna, samvetskvalet blir för stort. I denna process påbörjas det inre förändringsarbetet. Tanken från början var inte att hamna djupt i kriminalitet. Emellertid finns det en grupp som istället för att bli avskräckt, får starkare band till nätverket och blir djupare involverad (Brå, 2023).

En viktig aspekt som Brå (2023) lyfter är de så kallade pull-faktorerna. Vilka brottsvinster finns och hur stark dragningskraft har de? Ofta ställs dessa faktorer kontra viljan att lämna. Många upplever att det inte finns annat alternativ till snabba pengar, eller pengar överlag, än genom kriminalitet. De snabbt förvärvade inkomsterna skapar ett beroende som sedan göder motivationen till att fortsätta.

Vilka alternativ finns då som ersättning? Flera som deltog i studien uppger att de lämnat nätverken när de ekonomiska målen blivit uppnådda. Emellertid är det flera som väljer att

stanna med anledning av de band som byggts upp till individerna i nätverket. De har blivit vänner och att lämna umgängeskretsen känns skrämmande. Att lämna skulle innebära ett utanförskap och otrygghet. Nätverket har blivit en familj, en tillhörighet och man har funnit ett innanförskap (Brå, 2023, s. 82).

2.2 Att skapa mening i en komplex praktik

I uppsatsens analys av vändpunkter framkommer både paralleller och skillnader gentemot Söderbergs studie, nämligen att informanterna betonar tidiga insatser. Redan när tecken börjar uppkomma kring riskbeteende anser man att insatser bör sättas in. Vidare betonas även en stark struktur och tydlig förväntan av ansvar på ungdomar. Informanterna var föremål för bland annat SIG samverkan, men det som initierade förändringsprocesserna var avgörande händelser som blev vändpunkter.

Likt Brås rapport framhåller Christina Söderberg (2023) i sin avhandling *Att skapa mening i en komplex praktik* att det under det senaste decenniet har skett en rad förändringar och intensifiering kring ungdomsbrottslighet. Det som bland annat har skett är en skärpning i lagstiftningen men även en mer betonad ansvarsdel som läggs på unga förövare. Därutöver har det infunnit sig en lättnad i sekretesslagstiftningen som underlättar samverkan myndigheter och aktörer emellan (Söderberg, 2023, ss. 45, 124).

Christina Söderberg (2023) ställer sig frågande inför användandet av individinriktad brottspreventiv samverkan (IBPS) då den inte visar sig ge några direkta lösningar på ungdomsbrottslighet. Vidare finns heller inget som styrker IBPS vad gäller forskningsresultat. Emellertid är denna arbetsform starkt förankrad i det brottsförebyggandet arbetet i landet genom exempelvis SSPF (samverkan skola, socialtjänst, polis och fritidssektor) och SIG (sociala insatsgrupper) (Söderberg, 2023, s. 7).

2.3 Rollbyten och exitprocesser

Helen Ebaugh (1988) genomförde en studie där hon undersökte rollbyten och exitprocesser. Materialet består av intervjuer, 185 stycken, där intervjupersonerna genomgått rollbyten och exitprocesser. Personerna i studien har olika livssituationer som de lämnat såsom kloster, äktenskap, arbetsliv med mera. Studien lyfter ett återkommande mönster som uppstår i processen av rollbyten. Dessa delas in i fyra steg: tvivel, eftersökning av alternativ, vändpunkter och exitprocessen (Ebaugh, 1988, s. 25).

Som benämningarna förtäljer handlar första steget om det tvivel som sker i förändringsprocesser. Tvivel i sin tur kan medföra att individen upplever frustration eller börjar uttrycka missnöje över förändringen. Här spelar omgivningen stor roll för förändringsprocessen då de kan påverka till att vilja fortsätta förändringsresan eller backa tillbaka till det som har varit (Ebaugh, 1988).

Det andra steget handlar om att individen söker alternativ till nuvarande livsstil eller vardag. Fördelar och nackdelar vägs mot varandra och individen försöker mentalisera hur det är att leva i den nya livsstilen. Detta menar Ebaugh (1988) kan ske genom att personer försöker närma sig eller komma i kontakt med de grupper som lever enligt den riktning förändringsprocessen närmar sig. Liket det första steget är omgivningens reaktioner av vikt för fortsatt förändring.

Ebaugh (1988) beskriver hur vändpunkter berör händelser som blir av avgörande karaktär för individen att vilja förändra. Vändpunkten ställs i kontrast till aktuell livsstil och en avvägning görs av individen.

Vidare förklarar författaren hur exitprocessen (*creating an ex-role*) syftar till att kliva i en ny roll och anamma ett agerande därefter. Ett förändrat beteende tar vid som ibland innebär utmaningar. I detta steg behöver omgivningen visa acceptans och bemöta den nya roll som individen antagit.

En risk är att omgivningen bemöter individen utifrån de gamla mönstren, detta då relationen har en historik. Det i sin tur leder till att individer i detta steg många gånger behöver omstrukturera sina relationer till familj och vänner. Ibland avslutas relationer och nya kommer till. Man stänger dörrar men öppnar nya (Ebaugh, 1988).

2.4 Kontinuitet och förändring i kriminella karriärer

Christoffer Carlsson (2014) lade fram en avhandling vid Stockholms universitet där han framhåller det som driver kriminalitet men även förändringar i brottskarriären. Carlsson (2014) lyfter både Robins (1966) och Hirschi och Gottfredsons (1983) syn på det kriminella livsmönstret. Genom att titta tillbaka på tidigare kriminella beteenden går det att se om framtida sådana. Vidare är det även konstaterat att majoriteten påbörjar sin kriminella bana i unga år men väljer att sluta med åren (Carlsson, 2014).

Att både befinna sig i kriminalitet men samtidigt påbörja förändring kan till synes vara motpoler. Dock presenterar Carlsson (2014) i sin avhandling processerna som sker parallellt

mot en väg ut ur kriminalitet. Ett sätt att närma sig de förändringsprocesser som sker, är i ljuset av konceptet *turning points* (vändpunkter). När individer beslutar sig från att avstå från brottsliga handlingar är det i regel föranlett av förändring inom andra områden i livet. Ett exempel är militärtjänstgöring, ett annat att bilda familj eller erhålla en anställning. Sådana avgörande förändringar driver individer bort från valet att fortsätta begå brottsliga handlingar (Carlsson, 2014).

Det som är tydligt i avhandlingen är det fokus som sker på vändpunkter som koncept och hur de kan användas för att förstå förändringsprocesser. För att ”desistance” (avstående eller upphörande) ska uppstå är det nödvändigt för aktören att blicka mot omgivningen och vad som sker där. En livsavgörande händelse står i kontrast mot tidigare erfarenheter och aktuell livssituation. Det i sin tur driver förändringen framåt och hjälper till att upprätthålla den nya riktningen. Det är med andra ord samspelet mellan historia, nutid och vändpunkter som skapar ett eventuellt avstående från kriminalitet (Carlsson, 2014, ss. 30, 41).

Vidare återger Carlsson (2014) vad som är avgörande i förandet av ”desistance”. Avståndet i sig innebär en förändrad värdegrund och moral. Det uppstår en vilja att förändra livsstilen med dess rutiner. Avståndet sker gradvis eller ibland fullständigt, vilket renderar i ett avslut vad gäller brottslighet. Emellertid är förändring komplext och är i behov av stöttning utifrån. Det handlar inte enbart om att ändra en livsstil utan att förändra den roll man tagit på sig. I en sådan process kan ett ökat återfall i kriminalitet påvisas, trots viljan till förändring.

Carlsson (2014) vidhåller vikten av att låta processerna ta sin tid. Vilja till förändring föds i sammankopplade livsförlopp som innefattar ändrad social kontroll och nya rutiner, likväl en mognad med åldern (Carlsson, 2014).

Att hålla igen med brott är inte samma sak som att försöka förändras. Detsamma gäller att återta en kriminell livsstil kontra att återfalla. David Matza (1964) lyfter detta som den stora skillnaden med anledning av den medvetna intentionen till förändring (Matza, 1964).

Slutligen framhåller Carlsson (2014) vikten av att titta på individnivå och förstå livshistorier och hur de vecklar ut sig på gruppnivå. Det handlar om att kasta sidoblickar på de strukturella begränsningar som förekommer omkring individen. Likväl behöver fokus ligga på hur man bäst kan stötta individen i sin förändringsprocess genom dessa begränsningar (Carlsson, 2014).

2.5 Relevans för uppsatsen

Den tidigare forskning som presenteras har varit av relevans i uppsatsen av olika anledningar. Intervjupersonerna lyfter de brottspreventiva insatser som fanns i ett tidigt skede, likt de som Söderberg (2023) lyfter. Vidare uppger intervjupersonerna de rollbyten som har uppstått i samband med förändringsprocesserna. Brå's (2023) rapport är även av betydelse att ha som underlag i analysen kring rekrytering till nätverken och de faktorer som ligger till grund för avhoppen. Rapporten har varit till hjälp i analysen av sambandet mellan materialet och den forskning som finns på ämnet.

3. Teori

I detta kapitel presenteras studiens teoretiska referensram. Inledningsvis presenteras Jack Katz med sin teori kring *seductions of crime*, därefter beskrivs neutraliseringstekniker. Slutligen redogörs *turning points* av Laub och Sampson.

Valet av teoretisk utgångspunkt grundas utifrån flera aspekter. Denna studie innefattar sociologiska såväl som kriminologiska perspektiv. Det är därför av intresse att använda forskare inom sociologi och kriminologi för en teoretisk grund. Jack Katz talar om lockelserna till kriminaliteten. Kriminologerna Gresham Sykes och David Matza uppmärksammar neutraliseringstekniker som förekommer i den kriminella livsstilen. Slutligen presenteras kriminologen John H. Laub och sociologen Robert J. Sampson som kombinerar dessa två skolor i teorin om *turning points*. Här lyfter de avgörande händelser i en människas liv. Dessa händelser blir ibland faktorer som är drivande till förändring.

Kombinationen av dessa teoretiker anses som relevanta för studiens syfte och frågeställning. Studien undersöker frågeställningarna utifrån ett mikro- och makroperspektiv. Det handlar sålunda om ett större samhällsproblem där Laub och Sampsons teori om *turning points* kompletterar Jack Katz, Gresham Sykes och David Matza.

3.1 *Seductions of crime*

Sociologen Jack Katz framhåller i sin bok *Seductions of crime* emotioner som drivande till kriminalitet. Hans bok fokuserar på situationsspecifika emotioner och sensationer som ligger till grund för fortsatt brottslighet. Vidare beskriver författaren att belöningar ses som status och respekt som kan locka individer djupare in i kriminalitet (Katz, 1988).

Ett av uttrycken som Katz (1988) använder sig av är *ways of a badass* och innebär den tuffhet som individer använder för att erhålla respekt. Det uppstår ett rus hos individer när de lyckas kringgå och lura systemet. Ett exempel på detta är att komma undan polisen. Detta sätt att leva sin vardag skapar ett erhållande av respekt och makt, något som anses som värdefullt. Att vara tuff och "badass" kräver en mentalitet präglad av grymhet (Katz, 1988).

Someone who is real bad must be tough, not easily influenced, highly impressionable, or anxious about the opinions that others hold of him: in a phrase, he must not be morally malleable.

(Katz, 1988, s. 80).

Katz (1988) refererar till magi som ett metaforiskt begrepp, vilket förklarar hur individer kan känna sig dragna till kriminella handlingar. Vidare menar författaren att kriminalitet bör förklaras ur flera perspektiv än enbart de traditionella kriminologiska perspektiven såsom bakgrundsfaktorer och yttre omständigheter. Katz (1988) förtydligar att de känslomässiga aspekterna är av stort värde för analysen av kriminalitet. Rationaliteten är inte den primära drivkraften bakom kriminalitet. Snarare är det den emotionella dragningen ("magin") som lockar till kriminalitet. Spänningen i snatteriet, graffitimålningar på obehöriga områden eller den brutala vrede som uppstår som kan leda till mord, menar Katz (1988), har stor emotionell betydelse. Han jämför dessa starka emotioner med sexualitet och den dragningskraft som förekommer i det (Katz, 1988, s. 312).

Usually after the scene of risk is successfully exited, the third stage of the sneaky thrill is realized. Success brings in its wake emotions that go far beyond the joy of material acquisition. The "it" in "getting away with it" is not just the object, but something significantly shameful.

(Katz, 1988, s. 64).

3.2 Teorin om neutraliseringstekniker

Kriminologerna Gresham Sykes och David Matza (1957) har utvecklat teorin om neutralisationstekniker. Teorin presenterar fem tekniker: förnekande av ansvar, förnekande av skada, förnekande av offer, fördömande av dem som fördömer och åberopande av högre lojaliteter. Syftet med teknikerna är att rättfärdiga brottsliga handlingar. De tillämpas vid olika tillfällen och alla fem behöver nödvändigtvis inte vara framträdande. Olika brott rättfärdigas av olika tekniker (Sykes & Matza, 1957, ss. 666-667).

I förnekande av ansvar anses den brottsliga handlingen som nödvändig för att härbärgera livssituationen (Sykes & Matza, 1957). Sarnecki (2009) framhåller samma resonemang vad gäller förnekande av ansvar. Individer som nyttjar denna teknik har som argument att det inte finns något annat val än att begå brott (Sarnecki, 2009, s. 240).

Tekniken förnekande av skada innefattar synsättet att brottet utgör minimal skada på brottsoffret, brottsplatsen eller samhället. Gärningen i sig bryter mot lagen men individen ser det som moraliskt rättfärdigt. Brottet anses inte i sig orsaka en egentlig skada även om det bryter mot lagstiftning (Sykes & Matza, 1957). Exempel på detta är ett slagsmål som anses som en privat uppgörelse och inte en handling som påverkar samhället i stort.

Den tredje tekniken som beskrivs är förnekande av offer. Tekniken innebär att brottsoffret anses bidra till det som den blir utsatt för. Handlingen ses som en form av bestraffning vilken rättfärdigas av omständigheter som legat som grund. Individer som använder denna teknik förnekar eller förminskar inte sin delaktighet utan skuldbelägger offret. Till skillnad från de övriga två teknikerna är denna teknik ett sätt att lägga skulden på en annan individ och därmed legitimera den brottsliga handlingen gentemot denne (Sykes & Matza, 1957).

Att fördöma de som fördömer är den fjärde tekniken och syftar till att individen förskjuter fokus. Det innebär att fokus förflyttas från det egna brottet till de individer eller myndigheter som eventuellt fördömer handlingen. Ett vanligt exempel är att individen anser att rättssamhället agerar felaktigt. Det kan vara att påföljden anses för sträng i relation till brottet (Sykes & Matza, 1957, s. 668).

Slutligen formulerar författarna en femte neutraliseringsteknik som handlar om åberopande av högre lojaliteter. Förpliktelse och lojalitet är starka band gentemot den gruppering individen tillhör. Det kan exempelvis handla om förpliktelser att följa gruppens normer och värderingar. Det innebär inte att individen nödvändigtvis förkastar de normer som finns uppbyggda i samhället men att gruppens normer värderas högre. I en situation där en handling bryter mot rådande lagstiftning blir gruppen viktigare och brottet begås (Sykes & Matza, 1957).

3.3 Turning points

Förändring tar tid och behöver processas. Inte allt för sällan hör man kommentarer så som ”det är väl bara att sluta begå brott?”. Faktum är att ett hållbart resultat behöver föregås av förståelse, tålamod och arbete med bakomliggande faktorer till det kriminella beteendet. Bergström (2009) beskriver denna förändringsprocess som något som aldrig stannar upp utan ständigt processas. Olika parametrar behöver räknas in i processen för att dels komma igång

men även för ett upprätthållande av förändring som börjar ta form. Vidare beskriver Bergström (2009) vikten av insikt som avgörande för processens initierande. När individen själv kan se och erkänna problemet kan förändringsprocessen ha sin gång där interna förklaringar till förändringen samverkar med långsiktiga resultat. Något annat som även bör finnas med i processen är att få val presenterade för sig och känslan att äga sin val. Genom detta kan förändringsprocessen fortgå och det sker ett medvetandegörande för individen om att den ende som kan göra en förändring är individen själv (Bergström, 2009).

Turning points (vändpunkter) är en teori som Laub och Sampson (2003) arbetat fram i en studie. Teorin talar om avgörande vändningar i livet som skapar förändring. Den lyfter fram händelser som sker i livet vilka leder till förändring (Laub & Sampson, 2003).

Laub och Sampson genomförde sina undersökningar med flera män som saknade trygghet och struktur under uppväxten. Med anledning av gränsöverskridande beteenden eller lagöverträdelser, hamnade de på ungdomsvårdsskola. Vistelsen blev avgörande då den bringade grund och stabilitet. Dessutom lärde sig ungdomarna att samspela med andra och ta ansvar (Laub & Sampson, 2003).

Författarna Laub och Sampson (2003) presenterar vändpunkter som har varit avgörande i förändringsprocesser hos före detta kriminella. Deras studie beskriver hur giftermål kan komma att bli avgörande med anledning av den form av social kontroll som uppstår tillsammans med en partner att dela livet med. Militärtjänstgöringen är en annan epok i livet om för några innebär en vändpunkt. Under militärtjänstgöringen sker i regel en mognadsprocess i form av ansvarstagande, förväntningar och rutiner, som blir avgörande för förändringen som initierats. Att plötsligt få en ekonomisk trygghet och möjlighet till anställning skapar en meningsfullhet. Ytterligare faktorer som visat sig bidra till förändringsprocesser är religion och organisationer likt Anonyma Alkoholister (Laub & Sampson, 2003).

Som Carlsson (2014) framhåller är inte vändpunkterna i sig det som medför förändring utan en förklaring på den process som uppstår i samband med livsavgörande händelser (Carlsson, 2014).

Likt Bergström (2009) betonar Laub och Sampson (2003) vikten av att låta processer ha sin gång och att bryta en kriminell livsstil tar tid. Det handlar om att skapa hållbarhet och nya levnadsvanor. Författarnas teori handlar sammantaget om specifika vändpunkter som ger individen möjligheter att lämna kriminella levnadsvanor och låta så kallade prosociala aktiviteter ta vid. Lika viktigt är att ha ett socialt stöd under förändringen för att bibehålla de

strukturer man bygger upp. Faktorerna i vändpunkterna leder till förutsättningarna att faktiskt förändra identiteten och vilka praktiker som individen identifierar sig med. Vägarna till en förändrad livsstil är olika. Eftersom alla människor är olika är även vändpunkterna olika avgörande för den som vill göra en förändring (Laub & Sampson, 2003).

4. Metod

Studiens metodologiska val presenteras i detta kapitel, tillsammans med urval, insamlingsmetod, intervjuguidens struktur och kodningsprocess. Kapitlet innehåller även etiska överväganden och överväganden om undersökningens trovärdighet.

4.1 Metodval

För att infria uppsatsens syfte och besvara dess frågeställningar valde vi att arbeta utifrån ett kvalitativt arbetsätt med intervjuer. Vi vill fånga nyanserna, känslor, upplevelser, uppfattningar och berättelser på nära håll. Detta är möjligt med samtalsliknande intervjuer som ger stor frihet för den intervjuade att ta upp de ämnen som han eller hon önskar.

Ortiz (2003, s. 35) framhåller att olika forskningsfrågor kräver olika metoder för att möta studiens syfte. För nyanserade och innehållsrika svar som möjligt användes en relativt avslappnad samtalsform, vilket var ett sätt för respondenterna att känna sig trygga i intervjuprocessen. Eftersom vi vill få en förståelse för fenomenet vi studerar, behöver problemområdena identifieras och förstås utifrån deltagarna. Hennink, Hutter och Bailey (2011, s. 14) lyfter detta sätt att närma sig den kvalitativa forskningen när de skriver att forskaren får insyn i individers tolkningar först när problem identifieras utifrån intervjupersonerna.

4.2 En abduktiv ansats

Materialet i denna studie utgörs av enskilda individers berättelse och upplevelser, vilka tolkas utifrån ett hypotetiskt övergripande mönster som fastställs i teorikapitlet. Teorierna har hjälpt oss att förstå den insamlade datan genom analyser. Vi har valt att arbeta i en process som ligger nära det som Tavory och Timmermans (2014) beskriver som den abduktiva ansatsen, en ansats som liknar ett detektivarbete där fall och observationer prövas mot varandra (Tavory & Timmermans, 2014). Innehållet i våra intervjupersoners berättelser kan betraktas som olika fall vilka tolkas utifrån de teorier som presenteras i denna studie. När en informant berättar

exempelvis om en serie viktiga händelser kan vi förklara det med begreppet vändpunkt. När berättelsen snarare innehåller rättfärdiganden av olika slag kan vi förklara det med hjälp av begreppet neutraliseringsteknik.

Tavory och Timmermans (2014) skriver om tre synsätt på teorins roll i forskning.

Induktion som analysmetod utgår från en mängd insamlade data och empiri som teoretiseras och ger ett resultat. Det sker en bedömning av vad som är rimligt i den insamlade datan men utmaningen är att kunna generalisera (Tavory & Timmermans, 2014).

Deduktion som analysmetod utgår från en teori som i form av en hypotes prövas mot olika fall. Det sker antingen ett styrkande eller avfärdande av tesen som prövas. Det som är utmaningen i denna analysmetod är benägenheten att pressa in data i teoretiska modeller. Forskaren riskerar att skynda från observationen till strukturella förklaringar. Ännu en risk är att fastna i teorin och att observationen sker utifrån den teoretiska grund man utgår ifrån. Vikten i denna analysmetod är att forskaren behöver vara reflekterande för att kunna särskilja det unika från det generella. Framgången ligger i att forskaren lyckas förstärka och fördjupa teorin (Tavory & Timmermans, 2014).

Abduktion rör sig i processerna mellan observationer och den teoretiska generaliseringen. Styrkan i denna analysmetod är att den tvingar forskaren att tänka kreativt och ta hänsyn till nya observationer. Forskningen blir på så sätt starkare genom sin empirism och tillför nya moment till forskningsprocessen. Ansatsen styrker även relationen mellan teori, metod och observation. Tavory och Timmermans (2014) menar att abduktion sker hela tiden i vardagen genom att individer kalibrerar upplevda fenomen i konfrontation av nya fenomen (Tavory & Timmermans, 2014, s. 38).

Inför uppstarten av intervjuerna hade vi, utifrån vår yrkeserfarenhet inom Kriminalvård och stödboenden, en bild över vilka svar som kunde framkomma. Framförallt var vi övertygade om att rädsla var en av de starkare emotioner som bidrog till att lämna kriminaliteten. Emellertid visade det sig att endast en intervjuperson betonade detta som en av faktorerna till förändringsprocessen. Av den anledningen har vi kontinuerligt pendlat mellan observationerna och de teoretiska generaliseringarna. Under arbetets förlopp har det funnits ett konstant behov av att återgå till observationerna och kalibrera om våra utgångspunkter.

Materialet har bearbetats på så vis att vi har urskilt olika berättelser och jämfört dem med varandra. Ytterligare exempel på den abduktiva ansatsen i vår uppsats är de tankar vi hade om vad som initierar den kriminella livsstilen. Vi har haft en tanke om att nätverken driver kriminalitet. Emellertid framkom andra anledningar till varför brotten startade. Detsamma

gäller åldrarna bland våra intervjupersoner. Initialt hade vi en tanke om att de yngre var de som fortfarande kunde tänka sig begå brott trots förändrad livsstil. Det visade sig att den äldste och den näst yngste var de som fortfarande kunde få tankar om att begå brott.

4.3 Kvalitativa intervjuer

Studien bygger på fyra kvalitativa intervjuer med människor som i ung ålder började begå brott men som i senare ålder valde att lämna den kriminella livsstilen. Intervjuerna utgör cirka 50-60 minuter per intervju. Intervjupersonerna hittades genom en frivilligorganisation som arbetar med avhopparverksamhet samt en kontaktperson. Förfrågan gick ut brett men landade i att vi fick ställa direkta förfrågningar om deltagande. Efter flera förfrågningar valde fem personer att tacka ja till intervjun, dock deltog endast fyra. En intervjuperson ställde in flera träffar och slutade att svara i telefon, detta har av den anledningen hanterats som bortfall. Sammanlagt deltog tre män och en kvinna i studien.

Intervjuer ger en inblick i individers beteende och sätter det även i ett sammanhang. Det ger forskaren möjlighet att tolka och forma en förståelse (Seidman, 2006, s. 7). Bryman och Bell (2013) delar in kvalitativa intervjuer i ostrukturerade och semistrukturerade. De ostrukturerade intervjuerna har inte specifikt manus att följa; forskaren använder sig istället av exempelvis de minnesanteckningarna som skrivits ner. Fördelen med denna typ av intervju är att den påminner om ett vardagligt samtal. De semistrukturerade intervjuerna är däremot styrda av en intervjuguide som innehåller olika teman. Dock är friheten att utforma svaren i denna metod stor för intervjupersonen. Intervjuaren har även möjlighet att ställa följdfrågor, likaså hoppa mellan ordningen på frågorna. Dialogen och processen upplevs som flexibla men är ändå styrda av intervjuguiden (Bryman & Bell, 2013).

För att på bästa sätt besvara frågeställningarna i studien, tillämpades en semistrukturerad metod i intervjuerna. Det är dock värt att lyfta att intervjupersonerna hade stor frihet att styra sina svar enligt vad som anses viktigt på ett personligt plan.

4.3.1 Urval av intervjupersoner

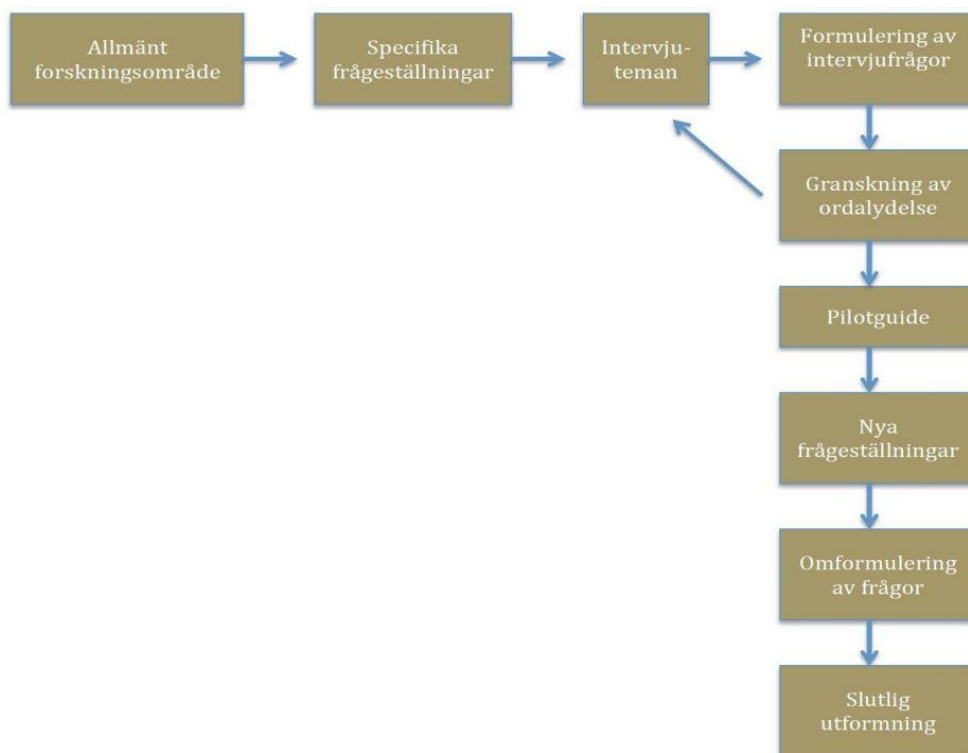
Studien har utgått från ett åldersspann på 18-38 år och fördelat på tre män och en kvinna. Bedömningen är att spridningen i åldern är bra, vi har kunnat fånga upp olika typer av erfarenheter. Empirin ger därför möjlighet att identifiera likheter och skillnader i resonemangen.

Tidsaspekten och komplexiteten i att finna intervjupersoner som ville ställa upp har gjort att studien använde ett bekvämlighetsurval. Detta innebär att personer som valt att delta är de

som fanns tillgängliga för intervju (Bryman & Bell, 2013). Uppsatsen är inte ute efter att vara generaliserbar och undersöka ett representativt urval, därmed är urvalsförfarandet inte lika styrt. Tonvikt har därför lagts på att hitta intervjupersoner som representerar de frågeställningar som ställs i studien, likt Denscombes (2009) beskrivning av bekvämlighetsurval (Denscombe, 2009, s. 39). Bekvämlighetsurvalet följs av teoretiska inslag, något som Ekström och Larsson (2011) beskriver som ett teoretiskt urval. Detta urval är av relevans när insamling av data sker utifrån ett medvetet urval för att erhålla maximal information kring frågeställningarna (Ekström & Larsson, 2011, s. 62).

4.4 Utformning av intervjuguide

Bryman och Bell (2013) presenterar en mall för utformning och förberedelser av intervjuguide.



Figur 1. Utformning av intervjuguide (Bryman & Bell, 2005, s. 371).

Anledningen till att vi beslutade oss för att skriva denna studie tillsammans var valet av forskningsområde, som ligger i bådars intresse. Initialt pratade vi igenom frågeställningarna och vad vi ville undersöka för att skapa oss en bild om vilka teman och områden vi ville hamna i. Frågeställningarna genomarbetades för att inte bli ledande utan istället kunna fånga upp den mening som informanterna tillskriver sina upplevelser. Detta arbetssätt lyfter Ortiz (2003) och betonar att tillskrivna upplevelser kan variera. Av den anledning är kvalitativa

intervjuer, likt etnografiska, relevanta för att lyssna till meningen som tillskrivs i olika grupper. Denna kan variera mellan olika grupper (Ortiz, 2003, s. 36). Öppna frågor är att föredra i kvalitativa undersökningar och ett sätt att få fram så beskrivande svar som möjligt är att använda sig av ordet ”hur”. På detta sätt får intervjupersonerna möjlighet att beskriva sin personliga erfarenhet och styrs därmed inte helt av intervjuaren (Seidman, 2006). Våra intervjufrågor formades av den anledningen kring detta resonemang och gav långa citat att analysera, tack vare att möjlighet gavs att utveckla svaren.

4.5 Tillvägagångssätt vid intervjuerna

En första kontakt togs via telefon för att boka in en träff på en neutral plats. Inför varje intervju presenterades studiens syfte. För att undvika att svaren blir anpassade efter vad som undersöktes, gavs inga djupare detaljer kring studien.

Flera av intervjupersonerna har tidigare trauman och PTSD bland annat från olika förhörstillfällen. Av den anledningen skapade vi ett forum där förtroende kunde byggas, alltså ett samtal som inte liknar ett förhör. Det är av stor vikt för intervjupersonen att kunna tala ostört, utan att oroa sig för att omgivningen ska överhöra (Bryman & Bell, 2013).

En förutsättning för att fånga upp berättelsernas helhet var att under intervjun lyssna på individen. Samtalet var inte utformat på ett sådant sätt att alla ämnen handlade om att vara före detta kriminell eller avvikande från samhällets normer. Vi ville snarare ta del av personens personliga livsberättelse. Detta sätt att hålla i intervjuer är något som lyfts i *The active interview* och som belyser intervjuer mer som en samtalsform (Holstein & Gubrium, 1995, s. 122).

Vi bjöd på fika och intervjupersonerna informerades om att ingen ljudupptagning skulle ske, efter deras önskemål. Med anledning av det förflutna och eventuell hotbild, valde vi att inte spela in och endast anteckna under intervjun. Vi har varit noggranna med att berätta att allt är anonymt och att svaren enbart används i vår analys. Mot bakgrund av att intervjuerna rör känsliga ämnen med personliga erfarenheter har vi frågat om informerat samtycke och även säkerställt konfidentialitet.

Vetenskapsrådet (2017) har tagit fram skriften *God forskningssed* som presenterar åtta forskningsetiska principer. Dessa presenteras i avsnittet *4.6 Etiska aspekter*.

Skriften belyser anonymisering och konfidentialitet. För att upprätthålla anonymitet behöver svaren vara frikopplade från individen. Varken obehöriga eller övriga forskare bör ha möjlighet till att koppla individ med materialet. Detta upprätthålls genom att exempelvis låta

kodlistan förstöras men även genom att insamlat material inte har antecknat identiteten. Förpliktelsen om att inte sprida uppgifterna som delats i förtroende, i enlighet med normen om konfidentialitet, är även något som belyses i rapporten (Vetenskapsrådet, 2017).

Intervjuernas tillvägagångssätt gav kvalitativa data, skratt och allvar. Nackdelen med denna intervjumetod är att intervjuerna tenderar att bli långa och ostrukturerade. Mycket tid läggs därför ner på att koda och hitta relevans till studien kopplat till frågeställningarna.

Uttalandena har antecknats så ordagrant som möjligt. Riskerna med att inte spela in och sedan transkribera är att väsentlig information kan missas. Vi har ingen inspelning att gå tillbaka till om vi vill dubbelkolla uttalanden.

Den viktigaste färdigheten under intervjutillfället är att aktivt lyssna och förstå informationen som delges. Intervjupersonen får tala till punkt och får tysta pauser för att begrunda.

Intervjuaren behöver läsa in signaler och nyanser i dialogen (Seidman, 2006). Under intervjuerna har vi försökt lyssna in, låta tystnaden tala men även ställt följdfrågor. När informanten har berättat om tragiska upplevelser och emellanåt hoppat i sin berättelse, har processen tillåtits ta tid. Ett sätt har varit att låta tystnaden få plats och inte försöka stressa fram nästa fråga. Eftersom forumet är känsligt och dialogen samtalsliknande är ingen intervju lik den andra. Det förekommer skillnader i vilka följdfrågor som ställs kopplat till de erfarenheter som intervjupersonen delar, något som lätt händer i den semistrukturerade formen av intervjuer.

4.6 Etiska aspekter

Vetenskapsrådet (2017) presenterar följande forskningsetiska principer, vilka vi har haft som grund i vårt arbete:

1. Du ska tala sanning om din forskning
2. Du ska medvetet granska och redovisa utgångspunkterna för dina studier.
3. Du ska öppet redovisa metoder och resultat.
4. Du ska öppet redovisa kommersiella intressen och andra bindningar.
5. Du ska inte stjäla forskningsresultat från andra.
6. Du ska hålla god ordning i din forskning, bland annat genom dokumentation och arkivering.
7. Du ska sträva efter att bedriva din forskning utan att skada människor, djur eller miljö.
8. Du ska vara rättvis i din bedömning av andras forskning (Vetenskapsrådet, 2017, s. 8).

Ämnet vi har valt att undersöka är av känslig karaktär med traumatiska berättelser. Intervjupersonerna kan uppleva det svårt att öppna upp sig för främmande personer som vill ta del av det sårbara. Med anledning av detta är det av vikt att visa värdighet och respekt för de vi intervjuar. Materialet som presenteras i denna studie har bearbetats på ett öppet sätt genom att hänvisa till källor och forskning. Det har även skett en noggrann granskning för att öppet redovisa teoretiska och metodologiska ställningstaganden i studien.

Sara Eldén (2020) framhåller att forskare behöver vara beredda på att det som undersöks är tidskrävande och behöver bearbetas väl. Det är då möjligt att ge en representativ bild av den forskning som presenteras genom studien (Eldén, 2020, s. 72).

Innan intervjun påbörjades fick personerna information om att de hade rätt att avbryta intervjun. Om frågorna upplevdes för påträngande fanns möjlighet att inte behöva svara på dessa. Denna studie har, av respekt för intervjupersonernas identitet, valt att inte gå in på detaljerade beskrivningar av personerna. Genom detta bibehålls anonymitet och svaren går inte att härleda till personerna. I studien benämns personerna som ”respondent A”, ”respondent B”, ”respondent C” och ”respondent D”.

4.7 Analysmetod

Materialet i denna studie har bearbetats genom narrativ analys. Eftersom ambitionen har varit att återge intervjupersonernas egna livsberättelser och upplevelser anses denna metod för analys som bäst lämpad.

Bryman (2008) presenterar bland annat narrativ analys i sin bok *Samhällsvetenskapliga metoder*. Där belyses fyra modeller som är tematisk analys, strukturell analys, interaktiv analys och performativ analys (Bryman, 2008). Vidare menar Bryman (2008):

I en narrativ analys flyttas fokus från ’vad hände egentligen? Till ’hur skapar människor mening i det som hände?

(Bryman, 2008, s. 530).

Vi har i denna studie valt att sammanlänka områden som är talande för samtliga intervjupersoner. Klustren har fått teman som kopplas till studiens teoretiska resonemang och tidigare forskning. Av den anledning valde vi modellen som belyser den tematiska analysen. Denna analysform hjälper till att skapa struktur i materialet och formar en helhet av temaområdena (Langemar, 2008).

De sammanställda intervjuerna lästes igenom flertalet gånger för att påbörja analysarbetet. Empirin kategoriserades och kodades i färger för en tydlig överblick. Det gjorde att vi hittade citat att plocka ut som gav studien mer tyngd utifrån frågeställningarna. De kategorier som plockades ut blev tre stycken och är följande: emotioner bakom kriminalitetens attraktionskraft, neutralisering av brott och vändpunkter.

4.8 Metodkritik

Vanligtvis väljer forskare att undersöka ämnen och fenomen som ligger i det personliga intresset. Med detta i åtanke är en av kritiken mot den kvalitativa metoden att risken är att resultatet enbart speglar forskarens intresse. Morse (2010) beskriver *cherry picking* där forskaren lyfter fram det som uppfattas som viktigt och intressant, vilket också styr bearbetningen av empirin. Vidare finns risken att fler perspektiv, än de som belyses, uteblir. Risken ökar när kvantiteten på deltagarna är färre eller snävare. Det är inte enbart perspektiv som uteblir utan även viktiga komponenter och kategorier som skapar helheten. Detta skulle de facto kunna innebära att en studie ogiltigförklaras (Morse, 2010). Med detta i åtanke har vi försökt hantera dessa risker genom att använda intervjumaterialet till att utmana våra förgivettagna uppfattningar och vår förförståelse och därmed inte enbart bekräfta vad vi redan ansåg oss veta. Vidare har vi ställt följdfrågor i ett försök att få en så bred bild som möjligt av berättelsen och på så sätt förebygga uteblivna perspektiv.

Ännu en aspekt i debatten kring kritiken mot den kvalitativa metoden är att resultatet inte blir representativt för en större grupp. Det blir svårt att dra generaliserbara slutsatser. Det som dock lyfts med kvalitativa studier är att de främst arbetar med generalisering till teori. Att mäta generalisering mot population blir svårare med denna metod (Bryman & Bell, 2013).

Denna studie har, med anledning av tidsaspekten och ämnet, endast kunna arbeta med ett mindre urval personer. Studien ger inga större statistiska sanningar men däremot en förståelse för människors val att välja kriminalitet som livsstil och vad som orsakar förändring till den konventionella livsstilen. Kopplat till teorierna i studien kan utgöra ett viktigt underlag för vidare studier av mer omfattande karaktär.

Under arbetets gång har vi stött på en rad olika utmaningar. Ämnet är intressant men svårigheten att hitta personer som vill ställa upp på intervju har till viss del varit en utmaning. Vad som hade kunnat göras annorlunda är att bredda urvalet och kontakta fler ideella organisationer.

Eftersom ämnet debatteras i olika forum, nyhetsinslag och rapporter vandrar tankarna oftast till kvantitativa data. Under arbetets gång har vi därför medvetet behövt tänka utifrån den kvalitativa metoden för att titta på ämnet från nära håll snarare än att fastna i siffror och generalisering. Från början var en av oss inne på en kvantitativ studie medan den andra på en kvalitativ studie. Styrkan i detta är att båda kom in i arbetet med olika material, kunskap och information som berikar studien.

Vidare har vi behövt analysera våra frågeställningar nästan dagligen. Detsamma gäller teorin som materialet prövas mot. Intervjuerna har även inneburit en mängd insamlad data att analysera och även tvingat oss att disciplinera oss under intervjutillfällena. Eftersom det skrivs samtidigt som den andre intervjuar behöver skribenten hålla fokus. Samtidigt har vi inte velat styra för mycket men heller inte låta samtalet skena iväg på annat.

Vidare kan kritik riktas mot att urvalet för studien har baserats på personer som valt att lämna den kriminella livsstilen. De ger sannolikt en annan bild av fenomenet jämfört med de som inte vill lämna livsstilen. Vi är medvetna om att urvalsförfarandet kan komma att kritiseras men vi fann det lättare att få intervju med personer som har valt att lämna ett kriminellt leverne än de som är aktiva i det.

5. Analys

5.1 Presentation av intervjupersonerna

Respondent A, 41 år

Vi var inte rädda, även om vi fick problem så var vi de starkaste. De kallade oss för ABC-gänget, vi var starkast.

A berättar om sin barndom och när hans föräldrar kom till Sverige för att arbeta. Målet var att flytta tillbaka till hemlandet och leva gott, efter att ha jobbat och sparat pengar. Emellertid skämdes A över familjens ekonomiska situation och började av den anledningen utföra mindre brottsliga handlingar. Syftet var att ha möjlighet att köpa kläder och därmed uppnå status. A talar om hur han sedan kom i kontakt med andra individer som var kriminella.

De kriminella gärningarna resulterade i ett långt fängelsestraff. Under sin tid som frihetsberövad, avled människor i hans nära omgivning. Det medförde att han stängde av sina känslor. Vid villkorligt frigiven upplevde A hur han hade tröttnat på den kriminella livsstilen.

Nätverket han hade tillhört var numera splittrat och han kände sig misslyckad. Under denna period fick A ett arbetserbjudande och påbörjade sin förändringsprocess.

A berättar att det ibland kan uppstå tankar om att utföra diverse drogaffärer, tankarna uppstår främst vid ekonomiskt tuffa perioder. Vidare understryker A att kriminaliteten har förändrats jämfört med tiden då han var ung. Strukturen inom nätverken anser han var bättre förr och betonar hur dagens ungdomar dödar varandra för status. Idag strävar ungdomar efter respekt, vilket de tror sig få genom att utföra mord. Regler, strukturer och respekt har försvunnit, menar A. Han ställer sig kritiskt mot de normer som styr de kriminella grupperingarna idag.

Respondent B, 18 år

Ibland tog jag min jacka och sov i en trappa, eller i en park.

Respondent B berättar om tonåren och skolgången som var problematisk. Han var "stökig" och delade liknande livssituation med skolkamraterna. Han hade en elevassistent som snabbt blev en viktig person för honom. Denne blev en trygg vuxen i B's liv och han kände ett förtroende för elevassistenten. B berättar att han inte upplevde andra trygga vuxna omkring sig som han litade på. När elevassistenten, efter några år, slutade på skolan skedde en eskalering i B's gränsöverskridande beteende.

Hemmiljön var en otrygg plats för B. Han beskriver ett problematiskt äktenskap mellan sina föräldrar som senare slutade i skilsmässa. Splittringen i familjen innebar att B, tillsammans med sin syster och mamma, blev placerad i ett familjehem. Placeringen där varade ett år, därefter flyttade mamma till en annan stad utan B. Kvar blev B ensam med sin syster. Myndigheterna beslutade att B skulle flytta hem till sin far. Deras relation var ansträngd och B undvek av den anledningen att vara hemma.

Ute på gatan umgicks B med sina vänner och tillsammans började de bruka narkotika men även sälja det. Senare ledde detta till vapen och slutligen fler omfattande problem.

B uppger att det som blev en vändpunkt var när han slutligen fick en socialsekreterare som han kände förtroende för.

Respondent C, 19 år

Då började killarna i min skola hacka på mig, försökte göra mig till deras springis. Så jag bestämde mig då för att jag aldrig skulle låta någon sätta sig på mig igen.

Respondent C berättar att han under sin skolgång fick byta skola vid två tillfällen. Tiden i skolan var problematisk och tidigt flyttade familjen tillbaka till hemlandet. Anledningen till flytten var att fadern ville skapa goda förutsättningar för sina barn och ville att de skulle växa upp där.

C flyttade fram och tillbaka mellan hemlandet och Sverige, vilket resulterade i svårigheter att få vänner. Däremot hade han kvar sina barndomsvänner i hemlandet, vilka han umgicks med. I tonåren började vännerna använda droger, något C avstod från. Vid ett tillfälle umgicks vännerna i en spellokal när polisen kom och genomförde en husrannsakan. Samtliga blev placerade i fängelse, inklusive C.

C: Jag var med några killar, de hade narkotika på sig. Vi satt och umgicks i en lokal. Där fanns en playstation. Helt plötsligt skriker någon att polisen kommit. Polisen stormade in och tog oss alla. Ja alltså jag blev ju tagen för typ medhjälp. För dessa killarna hade så mycket droger på sig. Typ att flytta till hemlandet var inte ett så bra beslut av min pappa, det blev värre där. Jag blev gripen och satt i ett litet rum. Där var åtta andra intagna som jag inte kände, jag var bara fjorton år gammal. Där inne blev jag tillfrågad kring vem min pappa var. Jag ville inte svara då jag ansåg att det inte hade med dem att göra. Jag kände att de ville trycka ner mig på något sätt, typ kränka mig. Jag vägrade svara med min pappas namn. Svaret blev ”jag är son till Eva och Adam”. Konsekvensen blev att polisen tryckte upp mig mot väggen med hjälp av andra intagna och snittade mig över bröstkorgen. Från bröstet nästan ner till naveln.

Händelsen med polisen och fängelsevistelsen gav C avsmak. När han fick möjlighet att åka till Sverige under ett skollov valde han att inte återvända till hemlandet. Hans far förklarade att förutsättningen för fortsatt försörjning var att C flyttade tillbaka till hemlandet. Beslutet från C var att kvarstanna i Sverige och bo med sin storebror i dennes lägenhet, dessvärre utan inkomst. Under denna period började C begå brott och placerades vid några tillfällen på SIS-hem. Hans far avled vid ett av tillfällena som C var placerad.

C fortsatte begå brott och hade slutligen en rad fiender som hotade honom till livet. De hotade även om att döda C's familj.

C fick en kontaktperson som han litade på och ett arbete. Han uppger att han fortfarande kan tänka sig att tjäna pengar genom droghandel men att han inte vill associeras till kriminella

nätverk. C drömmer om en lägenhet, körkort och ett arbete som har ett högre syfte.

Respondent D, 25 år

Han brukade säga "hade det inte varit för mig så hade du varit ute på gatan". Jag tyckte väl att det stämde.

Respondent D växte upp med sin familj och minns denna tid med värme. Hon var glad och driven. När hon fick möjlighet började hon att arbeta svart och köpte allt hon hade intresse för. När D var tonåring blev hennes storebror mördad, vilket blev en kris för henne. Hon började brottas med skuld och ångest, hemma ökade bråken. D gjorde sig ovän med sin omgivning och blev slutligen hemlös. Under denna period träffade hon en kriminellt belastad man som hon inledde en relation med. D kände trygghet, något hon inte hade hos någon annan. Hon upplevde att inget ont kunde hända henne med honom vid sin sida.

D flyttade in med mannen och blev delaktig i dennes kriminella verksamhet. Vid ett tillfälle blev hon stoppad av polisen med ett vapen som tillhörde pojkvännen. Eftersom hon kände lojalitet till honom, teg hon inför polisen. D blev häktad och senare dömd. Detta imponerade på pojkvännen och hon kände sig nöjd över att kunna förtjäna hans lojalitet.

I samband med häktning var D gravid och kände oro över eventuell jourplacering av barnet. D fick behålla sitt barn som också blev en vändpunkt för henne. D valde att lämna pojkvännen och kriminaliteten.

5.2 Emotioner bakom kriminalitetens attraktionskraft

5.2.1 Ekonomisk skam

Intervjuerna sökte svar om drivkraften bakom kriminalitet, vilket speglades i informanternas personliga livsberättelser. Flera berättelser beskriver de första stegen till kriminalitet och den upprinnelse som bottnade i skam. Gemensamt var att det fanns en känsla av skam över livssituationen. Känslorna tycks ha uppstått när informanterna konstaterade att de hamnade bortom det liv de ville leva. En av drivkrafterna till kriminaliteten var de ekonomiska begränsningarna.

Respondent C berättar hur han började med gränsöverskridande handlingar efter att han lämnat sitt hemland för att leva i Sverige. Trots att livet i Sverige innebar ekonomiska begränsningar, ville han inte återvända till hemlandet.

Då började jag. Jag hade ingen mat hemma, ingenting. Vi åt knäckebröd och drack vatten. Vi hade inte pengar, vi kunde inte försörja oss. Ingenting. Jag började göra småsaker. Baxa mopeder. Sen började folk säga att exempelvis ”den kiosken innehåller fullt med kontanter”. Det ena ledde till andra.

Respondenten uttryckte en upplevelse av att inte ha annat val än att begå brott. Att äta knäckebröd och dricka vatten blev den avgörande faktorn i beslutet till kriminella handlingar. Känslan han bar med sig var att lösa den omedelbara nödsituationen och såg ingen annan utväg.

Respondent B berättar om en liknande situation som drev hans kriminalitet. Den problematiska familjereaktionen slutade med att hans far fick vårdnaden om honom. Efter långa perioder av problemfyllda situationer med sin far, kände respondent B att han inte kunde befinna sig i hemmet.

Det var jobbigt. Vi visste att pappa var hård så vi var lite oroliga att flytta till pappa. Pappa blev mer och mer aggressiv dag efter dag. Så när jag blev äldre typ 14 så kunde jag lämna hemmet och sova i trappan. Så ibland så tog jag min jacka och sov i en park hela natten. Kanske tände en brasa och var där hela natten. Innan jag gjorde detta kollade jag först med mina vänner. När ingen kunde så gick jag till parken.

Likt respondent C kände respondent B en känsla av hopplöshet. Han berättar om skammen som växte när han bad vänner om en sovplats. Slutligen blev valet att sova på gatan.

Respondent B var inte ensam om sin livsstil, han berättar om hur vännerna hade samma livssituation. Han tycker att samhället borde hjälpa ungdomar som lever med problematiska familjereaktioner.

Samhället borde hjälpa en med att ta lite distans från familjen. För familjen kan vara toxic. Många av de som sålde kring mig hade toxic familjer. Typ de rymde från familjen. Då måste man kunna försörja sig själv snabbt. Samtidigt vill man vara ute, för att bara komma ut hemifrån. Typ innan jag fick min lägenhet och så. Så var det

länge för mig. Jag bara stack ut för att undvika hemmet. Ute med vänner som hade samma liv. Såld knark, åt, rökte hasch och skrattade.

När frågor ställs kring pengar berättar respondent B om hur han snabbt blev blind för det. Pengarna tappade värde, plaggen som han köpte kostade långt mer än vad som var rimligt.

Intervjuaren: Hur kom de sig att pengarna inte räckte?

B: Pengarna räckte men man såg mer möjligheter.

Intervjuaren: Vad tänkte du att du skulle göra med pengarna?

B: Man kunde inte göra så mycket. Så jag köpte mest kläder. Äta, klippa mig. Saker en kille gör.

Intervjuaren: Hur mycket pengar spenderade du på kläder?

B: 7-8000 men till sist spelade kläderna ingen roll. Man såg inget värde i det.

Intervjuaren: Vad gillade du för kläder?

B: Goose, Boss, Moncler. Sen åkte vi alla till Danmark och shoppade loss. Louis Vuitton väska, två dressar. Jag var mest drippad¹. Alla hade typ en Bossdress, och en Haglöfs jacka. Och jag gillade mest en Bossdress, med en Moncler jacka med ett par feta skor som är röda i botten och en LV väska. Jag kollade mycket på vad Yasin Byn hade på sig, så jag handlade vad han hade.

Trots stora summor pengar och möjligheten att köpa dyra kläder, kände respondent B en otillfredsställelse. Han beskrev ett tillfälle när han kastade alla sina märkeskläder.

Jag fick en sneis² en dag. Jag tänkte på hur jag brukade spela fotboll hela tiden förr. Så jag öppnade min garderob och tänkte "vad ska jag ha på mig idag?". Så tänkte jag "vad fan är detta? Jag har inte ens jobbat för dessa sakerna". Så jag tog en svart sopsäck och slängde allt.

Katz (1988) betonar att materialistiska skäl sällan är drivkraften till kriminalitet. Det som driver kriminaliteten är emotionerna bakom handlingarna (Katz, 1988, s. 10).

¹ Drippad: att se bra ut, att ha snygga kläder som är trendiga.

² Sneis: Brukar benämnas som "att snea" och innebär att något går snett. Kan även betyda att bli arg.

Respondent A berättar om sin brottsliga debut och hur skammen för sin bristfälliga ekonomi blev en drivkraft. Fattigdomen drev honom att söka sig till ett större kriminellt nätverk. De var aktiva inom narkotika- och vapenhandeln.

Intervjuaren: Varför börjar man med kriminalitet?

A: Tillhörighet, bland annat. Ja men ... jag blev kriminell eftersom jag visste att mina föräldrar inte hade pengar. Om jag ville ha skor så köpte jag själv. Mina föräldrar sparade för att åka tillbaka till mitt hemland. Då kan jag inte fråga om ett par skor.

Intervjuaren: Varför var skor viktigt?

A: Alla barns mål är att vara som alla andra. Jag ljög mycket för att jag inte hade pengar. När vi skulle åka till Liseberg med vänner så ljög jag om att jag inte gillade karuseller. Men sanningen var att jag inte hade pengar.

Samtliga respondenter beskriver en känsla av misslyckande och skam som drev dem till kriminalitet. Katz (1988) framhåller hur skam och misslyckanden kan kompenseras genom att individen utför brottsliga gärningar. Genom handlingarna känner individen sig smart, stark och respekterad. Katz (1988) tolkar kriminaliteten som ett sorts "emotionellt arbete" för att bearbeta skammen (Katz, 1988).

Respondent C berättar hur han och en medbrottsling förberedde sig inför ett rån och känslorna efteråt:

Jag fick alltid dåligt samvete. Han jag rånade med, han som lyssnade på Haval³ var en riktig knarkare. Iskall. Han ville bara gå hugga någon. Jag vägrade att gå in beväpnad till skillnad från han den andra. När vi gick in såg jag att killen var rädd. När jag såg hur rädd han var så sa jag "vi kommer inte röra dig, vi kommer inte skada dig. Vi gör detta bara för pengar". Killen samarbetade och vi gick därifrån med pengarna.

Så jo jag fick alltid 10 av 10 dåligt samvete. Men om det var riktigt bra pengar så fick jag mindre dåligt samvete. Då kände jag mer att jag var en av dessa här business killarna. Men jag tyckte alltid att jag var en liten kuksugare som utförde rån.

³ Haval är en svensk rappare som är känd för sina kontroversiella texter om kriminalitet och våld.

5.2.2 Ways of a badass

Katz (1988) beskriver attityder hos en "badass". Individerna bör inte visa för mycket känslor eller avslöja detaljer om sig själv. Snarare bör det finnas en tuff attityd (Katz, 1988, s. 80). Respondent A berättar om åtskilliga sätt han kringgick "systemet" på. Han beskriver en situation där han lyckades med detta på grund av sin kylighet. Sättet att bete sig bland kriminella och polisen var hårt. I berättelsen är han 17 år gammal och han minns varje detalj, säger han. Han ler mellan raderna.

Man lär sig. Jag blev misstänkt för droghandel utomlands. Jag googlade snabbt och lärde mig att bilar importerades från Europa. Så kom jag ut ur den knipan. Jag sa att anledningen till att jag hade med mig så mycket pengar var för att jag skulle köpa billiga bilar än vad som finns i Sverige. Det låter överkligt när man snackar om El Chapo och Sinaloakartellen men de finns ju på riktigt. På den tiden köpte vi vårt knark från Sinaloakartellen. Tittar man tillbaka så kom ju drogerna från Mexico, de drogerna som fanns i Sverige. Vi köpte bilar och lade drogerna inne i bilarna. Varje bil fick plats med 18 kg kokain. Jag blev upphämtad i en bil och de tog på min kropp för att se om jag var buggad. Sen åkte jag i en bil.

Intervjuaren: Hur var din känsla i detta?

A: Jag kände inget. Man bara gör.

Intervjuaren: Kände du rädsla att bli tagen av polisen?

A: Nej fanns inte på världskartan. Jag rörde ingenting.

Respondent D återger hur hon levde med en person som var en *badass* och tillsammans kringgick de systemet åtskilliga gånger. Initialt begick hon inga brott, det var pojkvännen som genomförde dessa. Emellertid ändrades detta och hon berättar:

Min kille insisterade på att de inte skulle visitera mig. Vi visste att vi skulle bli stoppade. Han sa vad jag skulle säga för att klara mig undan polisen och det gjorde jag. Jag tog pistolen för att skydda honom, för att jag var helt säker på att om jag höll i pistolen så skulle jag klara mig. Jag skulle säga att jag var rädd för min kille, det skulle fungera. Detta ledde sedan till att jag fick mildare straff. Jag litade på honom, han kunde sin grej. Vi var under press, jag var nygravid allt var kaos. Så jag gjorde det. Men egentligen så var det inte mitt vapen ju. Jag tog den för att skydda honom.

5.2.3 Moralisk skam

Katz (1988) lyfter moralisk skam i sin beskrivning av *moral emotions and crime*. Skam och förnedring är i fokus i beskrivelsen om det rättfärdiga mordet. Författaren framhåller att känslor som skam och förnedring kan leda till utförande av brott i syfte att kväva känslorna (Katz, 1988). Respondent D beskriver hur hennes handlingar var ett sätt att "bränna upp" de skamkänslor hon kände i samband broderns död. I D's berättelse lyckas hon befria sig från den skam hon tyngdes av, dock var det kortsiktigt.

Running across these experiences of criminality is a process juxtaposed in one manner or another against humiliation. In committing a righteous slaughter, the impassioned assailant takes humiliation and turns it into rage; through laying claim to a moral status of transcendent significance, he tries to burn humiliation up.

(Katz, 1988, s. 312).

Respondent D uppger flera gånger att hon ville hämnas sin brors död. Vidare uppger hon att hon levde med skammen av att bli utslängd från hemmet och bli baktalad. Känslan kunde hon parera genom att vara delaktig i brott. Hon stöttade sin pojkvän i hans kriminalitet och hjälpte honom att förvara narkotika och vapen, vilket blev upprinnelsen till en negativ spiral. Relationen inleddes i en mörk tid i livet. Emellertid var den destruktiv och kriminalitet skiljde dem åt, initialt genom varsitt fängelsestraff. Respondent D beskriver sin ångest, ensamhet och skuldkänslor:

Sen träffade jag pappan till mitt barn. Jag var 19. Han var kriminell men jag fattade inte det riktigt. Min bror hade nyligen gått bort så jag var lite i min egen bubbla av sorg och ångest. Var allmänt förvirrad. Min bror blev mördad ju. Jag upptäckte att han var kriminell när jag hittade haschet. Men jag trodde att det var för eget bruk. När vi sedan flyttade ihop så förstod jag att han sålde knarket. Två månader in i samboskapet så kom hans första häktning. Han var häktad för mordförsök.

Intervjuaren: Vad kände du då?

D: Jag ville stanna, då.

Intervjuaren: Vad var det som gjorde så att du ville stanna?

D: Av kärlek, jag tror det. Sen tänkte jag att det var rätt så normalt. När min bror gick bort så kände jag att jag borde ha varit där för honom. Jag hade skuldkänslor för att jag inte respekterade hans livsstil, min bror alltså. Vi tjafsade mycket mot slutet. Jag

ångrade att jag inte fanns där för min bror, sen dog han. Så jag ville göra om och göra rätt med min kille.

Under intervjun återberättar respondent D om en händelse när hennes pojkvän blev skjuten strax efter villkorlig frigivning:

Sen kom han ut, kort därefter blev han skjuten och jag var på plats. Jag var i en lägenhet med min tjejkompis. Sen hörde jag skott och han skrek så jag sprang ut. Jag såg skytten som viftade med sin pistol. Det var två skyttar, jag ser att min kille blöder på marken. Jag började skrika till skytten "din horunge!". Jag var inte rädd, jag kände att jag nu får möjligheten att göra det jag inte kunde göra för min bror. Men min kille klarade sig, han var illa skadad men jag tog hand om honom.

Det kan synes vara underligt att respondent D inte kände sig rädd inför två skyttar. Katz (1988) talar om förtrollningen, någonting som skapar dragning till gärningarna. Emotionella, sociala eller ekonomiska skäl kan vara omständigheter som skapar en förtrollning. Författaren beskriver även estetiken, sättet som informanterna ser sina egna gärningar på under förtrollningen (Katz, 1988, s. 4). Respondent D tolkade sin gärning som sin andra chans att göra "rätt". Ingen rädsla uppstod, hon såg en möjlighet till inre försoning.

Förtrollningen kan även kopplas till respondent B's berättelse om en fantasi att vara störst. Han upplevde hur hans vänner bemötte honom som den störste av dem alla. Han berättar att konsekvenstänket försvann och jämförde detta med svenska rappare och deras livsöden.

Intervjuaren: Beskriv vad du kände under denna period.

B: Shit ... bra fråga walla. Man känner sig större än alla andra. När man får hypen av alla andra grabbar i ett gäng. När vi alla umgås så känner man sig som störst. Kolla Yasin och Dree low. De är inte i samma team. Men kolla vad Dree low rappar om och kolla vad Yasin rappar om. Båda bränner folk, men ingen är rädd. Kolla typ Einar. Han brände Haval, sen brände Haval Einar. Kolla vad som hände. Havals bror dog och Einar dog. Så ingen är störst. Hade någon av dem varit störst så hade inte Havals bror dött, inte Einar heller. Så ingen är störst.

Katz (1988) beskriver "stick ups" när den brottsliga handlingen sker genom att lura brottsoffret. Ett exempel som framhålls av författaren är rån. Gärningsmannen bestämmer träff med brottsoffret i exempelvis en bar och låter denne bli berusad. När brottsoffret är

tillräckligt berusad utför gärningsmannen rånet. Boken påtalar en undersökning som genomfördes där 40 procent av rånmorden i Chicago innefattade en relation mellan brottsoffret och förövaren (Katz, 1988, s. 175).

Interna "stick ups" är inte obekant för respondenterna. Respondent B berättar att han ständigt behövde granska sin omgivning för att titta efter interna hot. Han beskriver situationen som att "äta eller ätas". Vad han menar med det låter han vara osagt.

Intervjuaren: Förklara mer om varför du granskade din omgivning. De var dina vänner?

B: Ja, de kanske inte lägger märke till det. Alltså att någon vill åt dig. Så är det, antingen äta eller ätas. Man måste vara människokännare. Men om inte folk hade varit bra människokännare så hade folk goat varandra och dött varje timme. Vissa är smarta med. De kan säga typ så "ey det är något skumt med honom". Så två dagar senare så visar det sig att det är något skumt med han själv, den som sa det. Då vet man direkt vem som är den riktiga goaren. Så ja.

Intervjuaren: Blir man inte trött av att hela tiden vara på sin vakt?

B: Nej, man blir inte trött på det. Det blir en aktivitet.

Begreppet "goare" är återkommande i intervjuerna. Att vara en goare ska inte förväxlas med att vara en "golare". En goare är en person som lurar människor till en plats där de sedan blir skjutna eller rånade. En golare är en person som bryter mot tystnadskulturen och avslöjar detaljer för exempelvis polisen. Att ertappas med att ha försökt "goa" eller "gola" kan komma att bestraffas med våld eller mord. Emellertid är detta inget som respondenterna uppger att de har utfört, vilket i sig inte är konstigt. Ett sådant erkännande för oss skulle innebära ett erkännande av ett grovt våldsbrott. Respondent A beskriver sin syn på "gola".

Intervjuaren: Fanns det någon oro om att alla inte skulle hålla sig till samma historia i förhör med poliserna?

A: Aldrig. Ingen som sysslar med det vi gör pratar med polisen. Antingen så säger man som jag gjorde eller så är man helt tyst. Man nämner aldrig någon eller talar för någon annan. Frågar de om någon annan så säger man att man inte vet. Helst att man inte ens känner personen. Tror du att en som orsakar fängelse för en annan lever särskilt länge?

5.3 Neutralisering av brott

Nätverken synes ha oskrivna regler som grundar sig i lojalitet och rättvisa. Respondenterna beskriver hur man ställer upp och håller varandra om ryggen. Intervjuerna ger uttryck för en rad neutraliserande uttryck och resonemang likt de som Sykes och Matza (1957) presenterar.

5.3.1 Förnekande av ansvar

Att förneka ansvar innebär att individen ser kriminalitet som det enda valet (Sarnecki, 2009, s. 240). Även Gresham Sykes och David Matza (1957) beskriver fenomenet där kriminella handlingar anses nödvändiga.

Respondent C beskriver sin kriminalitet som ett motsatsförhållande till svält, som om kriminaliteten tvingades fram.

Det var då det började gå riktigt illa. Jag hade inte mat hemma, ingenting. Vi åt knäckebröd och vatten. Vi hade inte pengar, vi kunde inte försörja oss. Jag började göra småsaker. Baxa mopeder ... Sen började folk säga att exempelvis ”den kiosken innehåller fullt med kontanter”. Det ena ledde till andra.

”Det ena ledde till det andra” – i sådana uttryck finns ingen ansvarstagande aktör. Liknande resonemang kunde vi uttyda i intervjun med respondent A. Han såg inga andra möjligheter att hantera sin livssituation.

Det fanns ingen annan möjlighet för mig. Jag ville vara en entreprenör. Jag var det. Jag fick in varor och distribuerade dem. Hämta pengar, växla pengar, skicka pengar till dem som ska ha dem. Och samtidigt så duckade jag polisen. Måste tänka på att dina telefoner blir avlyssnade. Det är ett stort jobb.

Vidare gav även respondent C uttryck för förnekande av ansvar. Han menade att åtgärderna för hans brott, placering på SIS-hem, ledde till en ökad narkotikaförsäljning.

Det är ju bara kriminella som bor där, kriminella som är instängda med kriminella. Så det var i kontakt med dem som det blev värre. Det är omöjligt att sluta när man sitter där med alla. Jag rökte på mer på SIS-hem än ute. Jag sålde där i SIS-hemmet också. Inte bara jag, andra med. SIS kommer man inte långt med. Man slutar aldrig där. Jag

har gått igenom det två gånger. Det är bara inifrån. Jag gillar inte att göra någonting som någon pressar mig till.

Samma respondent beskriver hur kriminaliteten fortsatte efter häktetiden. Han uttrycker hur tiden inom SIS och Kriminalvården drev kriminaliteten vidare. Således kan det framstå som att ansvaret hamnar bortom individen själv.

Första gången jag fick smaka på häktet, jag svär på min mamma, tänkte att jag aldrig mer ska göra något. Men när jag kom ut så gjorde jag mer kriminella handlingar än någonsin.

5.3.2 Förnekande av skada

Respondent A jämför kriminaliteten från sin tid med den som sker idag, vilken han anser har blivit våldsammare. Han påtalar att dåtidens kriminalitet hade en annan karaktär, den medförde inte samma skada som den gör idag. Respondentens berättelse är på så sätt lik Sykes och Matza's förnekande av skada i och med att skadan minimeras. Enligt respondenten A innebar hans kriminalitet affärer, idag innebär den grova våldsgärningar.

A: Det är häftigt att vara kriminell idag. De får så mycket status, uppmärksamhet. Se bara räven, han har blivit en Gud.

A: På vår tid hade vi kamratuppfostran. De äldre kriminella gav de yngre kriminella en lusing.

Intervjuaren: Beskriv din inställning för lagar och polisen.

A: Ja, jag var alltid trevlig mot polisen. Polisen säger att alla poliser säger att jag har respekt, till skillnad från mina vänner. Jag tänkte att så länge jag håller käften så släpper dom mig och polisen trakasserade mig inte.

Respondenten uppger respekt för lagen och polisväsendet, trots ett liv med lagöverträdelser. Vidare berättar han att han inte skadade någon och ger uttryck för ett rättfärdigande av sin kriminella livsstil. A har domar gällande narkotika och vapenbrott men beskriver sig som en relativt lugn person. Han tillstår involvering i nätverk som vid den tiden distribuerade majoriteten av narkotika i regionen. Vidare beskrivs en avsky för våldsdåden som begås idag. Emellertid påtalas inte den eventuella skadan på människor och samhälle orsakat av drogerna han sålde. Däremot beskriver han sig som en smart kille som inte ville förknippas med de kriminella.

Jag ville inte synas med de som claimade sig som kriminell. Jag syntes så klart på nattklubbar, men jag umgicks mer med tjejer. Jag gillade att ha tjejkompisar. Ingen

fattade att jag sålde knark. Jag hade ju vanligt jobb också. Som cover up. Jag jobbade som dörrvakt. Jag sålde knark samtidigt som jag jobbade som vakt på nattklubbar. Jag kamouflerade mig. Många vill än idag vara kriminella. Men jag är smartare än så.

Malin Åkerström (1983) beskriver att de flesta brottslingar lägger ansvaret för sina handlingar på sig själva. Det kan emellanåt förekomma förväntningar på hur sociala förhållanden förväntas ligga som grund till varför vissa brottsliga handlingar sker. Likadant gäller förväntningar på hur brottslingar "är". Åkerström (1983, s. 71) framhåller hur dessa förhållanden inte synes vara det som individer menar är anledning till brott.

5.3.3 Förnekande av offer

Förnekande av offer syftar till att brottsoffret bidrar till det den blir utsatt för. Handlingen ses som en form av bestraffning vilken rättfärdigas av omständigheter som legat som grund. Vid användandet av denna teknik varken förnekar eller förminskar man sin delaktighet i handlingen, snarare läggs ansvaret och skulden på någon annan. Denna teknik framkom inte tydligt i intervjuerna, dock lyfte respondent D en aspekt kopplat till skuld. Efter att hennes bror blivit mördad kunde hon känna skuld av att inte ha funnits nära till hands. Det i sin tur ledde till en känsla av att brotten hon var med och genomförde, var rättfärdigade. Genom detta kunde respondent D hämnas för vad som hade hänt hennes bror.

Vidare berättar respondent D om den tysthetskultur som råder i nätverken. Hon ger exempel på hur medlemmar sätts på prov vad gäller lojalitet. Att tala med polisen är ett tecken på att illojalitet förekommer. När detta sker blir individen utesluten eller skadad. Respondent D berättar vidare hur hon lyckades bibehålla sin lojalitet:

Jag pratade inte. Jag var helt tyst. Jag skulle ta detta för honom, jag bevisade min heder genom att vara tyst. Trots att jag var en tjej så vek jag mig inte för stressen inne i förhörssrummet.

5.3.4 Förpliktelser och lojalitet

Lojalitet till gruppen har ett högt värde i nätverken. Förpliktelser och lojalitet anses stå högre än lagarna i samhället. Respondent D berättar om förhållandet med pojkvännen och beskriver hur hon ville att de båda skulle lämna kriminaliteten. Emellertid var hon tvungen att begå brott för att bevisa sin lojalitet.

Men jag ville inte träffa kunder. Jag höll mig i bakgrunden. Jag var lite av en "ride or die". Jag hängde med honom och jag klarade mer än vad han förväntade sig.

Samma resonemang fanns hos respondent B som förklarade vikten av respekt och att bete sig ”rätt”. Om allt sköttes korrekt kunde man successivt lämna försäljning av narkotika. Emellertid är det av största vikt att först infria sina förpliktelser väl. När individen har förtjänat respekt, blir ifrågasättandet mindre jämfört med de som inte visat lojalitet eller handlingskraft.

B: Alltså det beror också på hur man är som person. Om man har mycket ord att lägga.

Intervjuaren: Hur menar du med ord?

B: Typ, någon som bara hoppade in för någon månad sen. Typ då hade jag sagt skojar du? Sälj din sista platta först, sen kan du gå.

I samband med ovan uttalande försökte vi utforska mer kring vem som kan lämna eller inte. Svaret blev dock kort och enkelt:

Det beror på om du är en dräng⁴ eller inte helt enkelt. Jag kan inte förklara det bättre än så.

Vi frågade vidare kring respekt och förpliktelser:

Intervjuaren: Okej, så det handlar om respekt?

B: Ja, man säger inte “nej du får inte gå” till mig helt enkelt. Man pratar inte så.

Intervjuaren: Anser du att du har förtjänat din respekt?

B: Ja.

Intervjuaren: Vad skulle hända om någon säger att du inte får gå?

B: Haha, jag tror att jag hade skrattat.

Intervjuaren: Känner du rädsla?

B: Nej

Respondent B's svar kan tolkas som att han hade utfört det som krävdes av honom innan han valde att lämna nätverket. Medlemskapet i ett nätverk innebär åtaganden med förpliktelser, vilka inte redogörs för. Respekt, menar respondenten, är något som förtjänas men han delger inga detaljer kring hur det sker. Emellertid konstateras att han hade gjort sig förtjänt av den respekten han hade och kunde lämna nätverket. Under intervjun framkom det att

⁴ Dräng är ett vanligt slangord i de intervjuades miljö som betyder en man som inte respekteras av andra.

respondenten ägnade sig mestadels åt försäljning av narkotika och vapen. Vår slutsats är att hans förpliktelser innefattade försäljning av detta. Vidare kan vi analysera jämförelsen som respondenten gör mellan de som utför grövre brott och de som utför mildare dåd. Ju grövre brott, desto lättare är det att kunna lämna nätverken då individen gjort sig förtjänt av detta.

5.4 Vändpunkter

Gemensamt för respondenterna var önskan om ett annat liv, likt det som framhålls i Brå (2023) rapporten. Denna önskan drev dem till kriminaliteten men samma önskan bidrog till konventionella förändringar.

Laub och Sampson (2003) beskriver teorin om *turning points* (vändpunkter) där livshändelser leder till förändringsprocesser. Bergström (2009) beskriver förändringsprocessen som går hand i hand med insikt. Respondent C berättar insikten som påbörjade hans förändringsprocess.

Intervjuaren: Tillbaka till rädsla, du säger att du känner dig rädd. Har du blivit hotad?

C: Ja.

Intervjuaren: Berätta.

C: Stora hot. Livet, familjen.

Intervjuaren: Hur hotar man en familj?

C: Typ att spränga min familj, min familj kommer att åka på det.

Intervjuaren: Vad menas med att åka på det?

C: Ja, att dö. Och de menar allvar.

Intervjuaren: Upplevde du rädsla?

C: Ja klart! Inte för mig själv, men min familj ska inte behöva drabbas.

Intervjuaren: Hur bemötte du det?

C: Jag bemötte det så som det kom.

Intervjuaren: Kände du då att du skulle sluta med allt?

C: Ja. Detta var nyligen. Inte mer än en månad sen.

Intervjuaren: Skulle man kunna säga att du har slutat på grund av hot?

C: Jag ska inte ljuga. Jag kan fortfarande hålla på. Men jag är mer försiktig. Typ om det dyker upp mellanhänder och så vidare, så kan jag ta jobbet.

Hoten mot familjen blev början på förändringsprocessen. Respondent C visste vilken kapacitet nätverket hade för att utföra de dåd de hotade om. Respondenten beskriver den

ambivalens han levde i under häktestid jämfört med tiden ute i samhället. När han satt frihetsberövad ville han sluta med kriminalitet, väl ute var verkligheten en annan.

Respondenten kämpar fortfarande med sin ambivalens i förändringsprocessen och kan ibland ställa sig frågan om det är värt att begå brottet:

Jag gör inte saker som jag kan sitta länge för. Innan jag gör saker så räknar jag hur länge jag kommer få sitta om jag torskar.

Laub och Sampson (2003) lyfter denna ambivalens och påtalar vikten av mening och struktur (Laub & Sampson, 2003). Respondent C visar hur processen kan innebära ett steg fram och två steg bak. Vidare framhåller författarna att konventionella förändringar kan ha positiv inverkan. Exempel på detta är arbete eller bostad (Laub & Sampson, 2003). I samtliga intervjuer framkommer vikten av att lyckas få ett arbete eller en bostad.

Respondent A berättar om sin process, vilken går i linje med både Carlsson (2014) och Laub och Sampson's (2003) beskrivning av meningsfulla förändringsprocesser. Viljan att förändras ställs på sin spets när den möter Katz (1988) förklaring av *sneaky thrills*. Lockelsen till att begå brott kan uppstå trots att individen inte planerat för något sådant. Det är vanligt förekommande att återfall i brott är närmare till hands för de som har begått brott tidigare (Katz, 1988, s. 56).

Intervjuaren: Vad motiverade dig till att sluta?

A: Någonstans hade jag alltid tanken på att sluta. Det som är svårt är att jag fick ett straff på fem år efter att jag begått brottet. Jag var 27. Jag hade redan börjat tänka annorlunda. Plötsligt är man där emellan. Jag hade redan börjat göra andra lagliga grejer. Jag höll fortfarande på men knarket var mer en fyllnad. Idag har jag pengar och bra jobb. Än idag om jag får motgångar så tänker jag "ska jag köra en sista rusch". Men jag är i en annan ålder. Jag har mycket att förlora. Jag är mogen nu.

Respondenten beskriver sitt ständiga inre resonemang om att bibehålla stabilitet. Han belyser det han har att förlora och att livet idag tvingar honom till en form av social kontroll. Vidare berättar respondenten den status han idag har erhållit genom sin arbetsplats och sitt sociala liv. Han understryker att detta är något han inte skulle vilja förlora. Livet som respondent A har levt har givit honom erfarenhet av ungdomar med en kriminell livsstil. Vidare menar han att det som kan hjälpa unga att omvända sig går i linje med Laub och Sampson's (2003) teori.

Han pekar på struktur och avgörande livshändelser likt värnplikt, arbete och bostad. Det hjälper unga att ta sig vidare mot ett konventionellt liv.

Intervjuaren: Vad tror du hade behövts för att vända ungdomar med en kriminell livsstil?

A: Att sysselsätta ungdomar. Men även att kräva mer från dem. De ska fixa ett jobb, praktikplats men med vägledning såklart. Jag har ändrat många ungdomar på det sättet. Jag sysselsätter dem. Folk ska gå till skolan, man måste ha koll på barnens skolgång. Efter skolan ska det vara idrott. Jag är också för värnplikten. Då sysselsätter du barnen där de kommer till en ålder då de börjar utveckla ett konsekvenstänk. I militären alltså. Bryter man mot generalens order så kommer åtgärden direkt. Till slut anpassar man sig och tänker sig för. Rutinen är också viktig där, den rutinen följer hela livet. Min pappa vaknar fortfarande vid samma tid och bäddar sängen precis som när han var i militären. Men ja, barn under 17 bör sysselsättas så mycket som det bara går för de har inget konsekvenstänk. De tror att de är odödliga.

Samtliga intervjuer vittnar om komplexa förändringsprocesser. Respondent B berättar exempelvis om den sociala kontroll som förekommer i syfte att behålla sin lägenhet. Han hade vetskap om att drogfrihet var en förutsättning för att behålla bostaden. Eftersom det inte hade utförts några drogtestar på länge, började han röka cannabis sporadiskt. När ett drogtest visade positivt resultat, sattes det in kontinuerliga drogtestar. Detta har renderat att respondent B har slutat med brukandet av droger, han uppger att han har för mycket att förlora.

Intervjuaren: Du vågade röka trots drogkontroller?

B: Haha ja, för de hade inte pissat mig på länge. Jag måste vara drogfri för att behålla min lägenhet.

Intervjuaren: Vad hände sen?

B: När jag slutade helt? Det var lite innan jag fick reda på att jag skulle få lägenhet. När jag fick reda på att det finns en chans att få en lägenhet så tänkte jag att jag måste skärpa mig. Jag slutade dock aldrig att röka. Jag slutade med allt annat.

Han beskriver sin livssituation innan han lämnade det kriminella livet och den brist på struktur och insikt om hur man skapar ett konventionellt liv:

Intervjuaren: Vem skyddade du när du funderade på att sluta?

B: Min mamma, mina systrar. Jag märkte att de började lyssna på samma musik som mig. Systrarna och kusinerna alltså. Tänkte vad är det för början? De följde mina spår och jag gillade inte det. Sen började jag fatta varför de gör det. De såg ju mig som en förebild.

Intervjuaren: Hade verkställigheten kunnat få dig att sluta?

B: Nej. Du åker in, du kommer ut. Men du går inte ut ur fängelset med ett jobb. Så du måste fortfarande göra dina pengar.

Intervjuaren: Hur såg du möjligheten till ett vanligt jobb?

B: Nej, själva tanken att ansöka och sånt. Sen kanske jag inte får jobbet, för att tjäna mycket lägre än vad jag gör nu, det finns inte på kartan.

Intervjuaren: Trots att det är vita pengar?

B: Ja men vem har pratat med mig för att jag skulle förstå det? Jag hade inte min kontaktperson innan. Hade jag hade haft honom sen jag var tolv så hade inget av detta hänt. Kolla på min kontaktpersons ungdomar, de lever livet. Jobbar, tränar, jobbar på sig själva. Hade behövt detta stöd sen jag var typ tolv. Eller när man märkte att det hände, att jag började hamna fel.

Respondent D's situation var annorlunda. Kriminalitet var direkt kopplat till hennes relation. När hon kom till insikt om att pojkvännen inte skulle lämna den kriminella livsstilen, förstod hon att hon måste ta sig ut ur relationen. När hon var med honom behövde hon skydda honom, vilket innebar att hon blev medskyldig till brotten.

Det var fram och tillbaka. Han var väldigt manipulativ, han hotade med min dotter. Mina vänner gjorde ett anonymt tips till polisen som gjorde att han blev häktad, men tyvärr släppt efter några veckor. När han sedan kom ut, så sa jag att han kunde gå till sin mamma. Jag var hemma, jag pluggade, jag tog hand om barnet. Han var ändå aldrig med. Så insåg jag att det jag trodde att jag hade, hade jag inte ens. Tvärtom. Min dotter var ständigt rädd, jag såg det. Ibland kunde hon vakna och skrika och hålla om mig för att hon var rädd när han skrek och bråkade om nätterna. Då fick jag nog. Jag fick styrkan att säga nej. Mina vänner hjälpte mig mycket också. Jag kände många som hade klarat sig ut ur sådana förhållanden. Kombinationen mellan hans kriminella livsstil, min kriminella livsstil och vår dotter funkade inte. Jag var rädd att förlora min dotter till socialen. Jag var ändå på god väg till att bli en normal tjej, en mamma. Jag hade ju redan min utbildning och lägenhet, så det var bara att söka jobb. Jag visste att jag skulle klara mig.

När respondenterna får frågan om de är stolta över sig själva, så är svaren följande:

Respondent A: Ja, när jag fick jobbet på HVB-hemmet. Det är längesen nu.

Respondent B: Ja. I lite mindre än ett år har jag varit stolt över mig själv. Sen jag fick lägenhet och jobb.

Respondent C: Ja, så stolt.

Respondent D: Ja, det blev jag när jag blev klar med min utbildning.

Den avslutande frågan om känslan av stolthet ställdes för att kunna se vad respondenterna har för självbild. Svaren förvånade oss. Inför intervjuerna förväntade vi oss svar där respondenterna uttryckte stolthet över sig själva i den kriminella livsstilen. De beskrev hög kriminell status, brott av större magnitud som de blivit dömda för samt stått upp för sig själva och sina allierade. Emellertid svarade samtliga respondenter att de upplevde stolthet först när de fick en fot in i samhället och den konventionella livsstilen. Det finns en medvetenhet hos oss om att svaret kan vara påverkat av intervjuformen och den förväntan i luften över att bli icke-kriminell. Det är möjligt att de intervjuade uttrycker sig annorlunda om de pratar med exempelvis människor som är mer imponerade av deras kriminella förflutna.

6. Avslutande diskussion

Avsikten med denna uppsats har varit att bidra med kunskap om vad som driver kriminalitet och hur vägen bort från den livsstilen gestaltas. Studien har även tillfört kunskap om emotioner och neutraliseringstekniker som sker i samband med brottsliga handlingar. Med hjälp av etnografiska och semistrukturerade intervjuer har vi erhållit material som har bidragit till att kunna besvara syfte och frågeställningar. Fokus under intervjuerna har varit att beakta vad som berättas men även hur det har berättats. Tonvikt har legat på att förstå varje person som en individ som delar med sig av sin livsberättelse.

De resultat som presenterats förefaller leda till slutsatser om att avgörande händelser i livet kan driva kriminalitet. Ytterligare avgörande händelser har senare blivit del av vändpunkten i förändringsprocessen bort från kriminalitet. Händelserna har, i kombination med andra faktorer, varit det som drivit kriminalitet eller som senare har varit avgörande i avhoppet. Händelsen förefaller alltså inte tillräcklig som förklaring; först i kombination med livssituationen blir den förklarande. Dessa slutsatser kan dras baserat på vad intervjupersoner har delat med sig av och som vi sedan har provat mot tidigare forskning och teorier.

Samtliga intervjupersoner har trasiga hemförhållanden i bagaget, likaså en problematisk skolgång. De har alla, i tidig ålder, rört sig i miljöer där narkotika och kriminalitet förekommer. Gemensamt för samtliga är att alla drömde om ett bra liv med ekonomisk stabilitet, familj och arbete. Status och respekt har även varit en del av strävan i livet. Samtliga lever idag i förändringsprocesser och tycks ha kommit olika långt i faserna. Gemensamt är att de strävar mot konventionella attityder och värderingar även om det emellanåt uppstår tankar kring brottsliga handlingar. Målbilden är ett konventionellt liv.

Familjen har visat sig vara en av de viktigaste bitarna i intervjupersonernas liv. Dessvärre har familjeförhållandena kantats av skilsmässor, dödsfall och konflikter. Trots detta tillskriver intervjupersonerna sina föräldrar ett högt värde och uttrycker positiva känslor gentemot dem. Vid flera intervjuer berättar intervjupersonerna om besvikelsen gentemot föräldrarna men känner ändå lojalitet gentemot dem. Intervjupersonerna delar synen om att de hade behövt stabila vuxna i sin omgivning för att förebygga att de hamnade där de gjorde. Tydligt är att sådana vuxna hade behövts i de kriser som intervjupersonerna genomgick innan steget ut i kriminalitet och droger var ett faktum.

Emotionerna som har följt intervjupersonerna har varit skuld och skam, såsom de muntliga berättelserna framställer det. Även kriminalitetens lockelser återfinns i första steget in i brottsligheten genom snabba pengar, social bekräftelse och status. Tydligt var att respondenterna initialt trodde sig kunna erhålla allt detta genom pengar, märkeskläder och kriminella kontakter. Det som visade sig i berättelserna var att ingen kände sig tillfredsställd med den kriminella tillvaron, främst när hot mot dem själva eller anhöriga uppstod. Gemensamt för intervjupersonerna är känslan de bar med sig när de lämnade sina nätverk. De upplevde sig trötta på den kriminella livsstilen och ville ha ett högre syfte i livet. Samtliga uttryckte stolthet över sig själva i samband med sina förändringsprocesser.

Vidare ser vi i arbetet med analysen hur respondenternas resonemang kring sin kriminalitet inte nödvändigtvis anser sig tillhöra en ”motkultur” till en konventionell livsstil. Även personer exkluderade från det konventionella samhället kan dela dess värderingar även om de inte appliceras i deras livssituation.

Vår förförståelse har i vissa delar stämt överens med resultaten från intervjuerna. En av oss, Jenny, har arbetat 16 år inom kriminalvården och har erfarenhet av att arbeta med kriminellt belastade individer. Tydligt i arbetet är faktorerna som lyfts fram i studien så som emotioner och neutraliseringstekniker. Vidare korrelerar respondent D's berättelse med det som Jenny har upplevt i sitt arbete. Kvinnor tenderar att hamna i kriminalitet med anledning av en partner. Robin Gålnanders (2020) avhandling pekar på kvinnors rekrytering till nätverken som

sker genom olika socialiseringsprocesser och att det ofta förekommer incitament som ekonomiska och behovet av att tillhöra en gemenskap (Gålnander, 2020).

Jenny's upplevelse, från arbetet, är att det på senare tid förekommer fler kvinnor i nätverken. En anledning kan vara de riktade polisiära resurserna som har blivit tillsatta och fler gängkriminella män i ledande positioner har inkapaciterats. Kvinnorna kliver in och fyller det vakuum som uppstår i nätverken. Detta är något som myndigheterna behöver hantera annorlunda än tidigare genom riktade insatser kring avhopp, påverkansprogram och samverkan med andra aktörer.

Avslutningsvis vill vi citera Gålnander (2020) och den förändringsprocess som individer med kriminell bakgrund lever i:

Det som forskare och praktiker som arbetar för att hjälpa människor ut ur kriminaliserade livsstilar särskilt bör ta med sig från det här forskningsprojektet är att individers upphörande med brott verkligen är komplexa processer. Vägen till ett annat liv är kantat av hinder, motgångar och tvivel men även hopp, förväntningar och starka viljor, och allt det behöver beaktas om samhället ska kunna förstå och erbjuda bättre stöd till människor som vågar sig ut på en sådan förändringsresa.

(Gålnander, 2020, s. 85).

7. Vidare forskning

I vår studie ingick tre män och en kvinna. Männerna såg sig som kriminella, kvinnan förklarade sin kriminalitet med att hon stöttade sin pojkvän. Det vore således av intresse att betrakta uppsatsens frågeställningar och teoretiska utgångspunkt ur ett kvinnligt perspektiv. Det finns mindre forskning om kvinnor i kriminalitet, därmed är det inte sagt att kvinnor är frånvarande i den kriminella världen. Watkins (2018) lyfter i en artikel hur forskning om kvinnlig gängtillhörighet har ökat de senaste årtionden. Tidigare har litteraturen varit uppbyggd på skillnaderna mellan manlig och kvinnlig kriminalitet. Emellertid har kriminalitet bland kvinnor, inklusive tillhörandet av nätverk, ökat. Artikeln belyser att män i gäng förekommer oftare i brott och mobbning än kvinnliga gängmedlemmar. Däremot var effekten av gängtillhörighet och grov brottslighet mer uttalad bland kvinnor. Det finns heller inget som bevisar att gängtillhörighet är mindre kriminogent för kvinnor (Watkins, 2018).

Vidare ser vi som intressant om forskning närmare skulle undersöka de skyddsfaktorer som håller ungdomar borta från kriminalitet. Brå (2023) pekar på åtgärder som bör implementeras i arbetet med barn och ungdomar i kriminella nätverk (Brå, 2023). Mer forskning ur ett sociologiskt perspektiv vore ytterst intressant att ta del av.

Det uppmärksammas mycket i media vad gäller nätverk med människor av annan etnicitet än svenskar. Vår uppfattning är att det vore berikande med en undersökning kring likheter och olikheter gällande exempelvis det sociala arvet. Ytterligare en aspekt rör förutsättningarna att lyckas med att ta sig ur kriminalitet. Om struktur och en icke-kriminell omgivning är av vikt i förändringsprocessen, vad händer då om individen är ensam i Sverige och saknar ett sådant kontaktnät? I linje med Brå's (2023) rapport om barn och unga i kriminella nätverk, och dess förslag på åtgärder, vore det av intresse att ta del av åtgärdsprogram för individer med annan etnicitet. En sådan undersökning skulle exempelvis kunna påvisa vilka insatser och samarbetsformer som ger resultat. Ortiz (2003) påtalar hur studier med etnografiska intervjuer lätt hamnar i diskussioner om den kontext informanterna lever i. Anledning till detta är att metoden lyfter fram den mening som informanterna tillskriver sina upplevelser. Nästa steg blir då att uppmärksamma omgivningen och vilken roll informanten har haft i den sociala kontexten. Vidare medför detta att diskussioner förs kring etnicitet, kön, klass och social historia bakom aktuell livssituation (Ortiz, 2003, s. 37). Därmed vore det intressant att ta del av forskning där olika grupper som befinner sig i liknande livssituation, kan jämföras med varandra utifrån ovannämnda faktorer.

Litteraturförteckning

- Bergström, G. (2009). *Fångad i en livsstil: regler, ritualer och tvångsmässiga mönster*. Vallentuna: Pedagogkonsult.
- Bryman, A. (2008). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.
- Bryman, A., & Bell, E. (2005). *Företagsekonomiska forskningsmetoder*. Malmö: Liber AB.
- Bryman, A., & Bell, E. (2013). *Företagsekonomiska forskningsmetoder*. Stockholm: Liber AB.
- Brå. (2022). *Personer lagförda för brott*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå. (2023). *Barn och unga i kriminella nätverk*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Carlsson, C. (2014). *Continuities and changes in criminal careers*. Stockholm: Stockholm University .
- Denscombe, M. (2009). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Ebaugh, H. R. (1988). *Becoming an Ex*. Chicago: University of Chicago Press.
- Ekström, M., & Larsson, L. (2011). *Metoder i kommunikationsvetenskap* . Lund: Studentlitteratur AB.
- Eldén, S. (2020). *Forskningsetik : vägval i samhällsvetenskapliga studier* . Lund: Studentlitteratur AB.
- Grosshög, H. (2020). *Sluta skjut! Hämtat från Fönstret*:
<https://www.fonstret.se/artikelarkivet/reportage/sluta-skjut/>
- Gålnander, R. (2020). *Maintaining Desistance: Barriers and Expectations in Women's Desistance from Crime*. Stockholm: Stockholm University.
- Hennink, M., Hutter, I., & Bailey, A. (2011). *Qualitative Research Methods*. California: SAGE Publications Ltd.
- Holstein, J. A., & Gubrium, J. F. (1995). *The active interview*. California: SAGE Publications, Inc.
- Kardell, J., & Bergqvist, M. (2009). Equal Treatment in Swedish Economic Crime Investigations: Do Professional Specialization and the Suspect's Social Background Matter? *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 76.
- Katz, J. (1988). *Seductions of crime*. Basic Books: New York.
- Katz, J. (1988). *Seductions of crime*. New York: Basic Books.
- Langemar, P. (2008). *Kvalitativ forskningsmetod i psykologi*. Stockholm : Liber.

- Laub, J. H., & Sampson, R. J. (2003). *Shared Beginnings, Divergent lives: Delinquent Boys to Age 70*. London: Harvard University Press.
- Matza, D. (1964). *Delinquency and Drift*. New York: John Wiley & Sons.
- Morse, J. M. (2010). "Cherry Picking": Writing from thin data. *Qualitative Health Research*, 3-144.
- Ortiz, A. M. (2003). The ethnographic interview. i F. K. Stage, & K. Manning, *Research in the college context; approaches and methods* (ss. 35-48). New York: Brunner-Routledge.
- Pyrooz, D. C., & Decker, S. H. (2011). Motives and Methods for Leaving the Gang: Understanding the Process of Gang Desistance. *Journal of Criminal Justice*, 417-425.
- Sarnecki, J. (2009). *Introduktion till kriminologi*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Sarnecki, J. (2022). Våldsutvecklingen i Sverige. i J. Sarnecki, & A. Rostami, *Det svenska tillståndet: en antologi om brottsutvecklingen i Sverige* (ss. 23-60). Lund: Studentlitteratur AB.
- Seidman, I. (2006). *Interviewing as Qualitative research: a guide for researchers in education and the social science*. New York: Teachers College Press.
- Sykes, G., & Matza, D. (1957). Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency. *American Sociological Review*, 664-670.
- Söderberg, C. (2023). *Att skapa mening i en komplex praktik*. Linköping: Department of Culture and Society , Linköping University.
- Tavory, I., & Timmermans, S. (2014). *Abductive Analysis*. University of Chicago Press: Chicago.
- Vainik, A.-L., & Kassman, A. (2018). Police-reported school violence among children below the age of criminal responsibility in Sweden – signs of increased sensitivity and segregation? *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 61–77.
- Watkins, A. M. (2018). Gangs, gender, and involvement in crime, victimization, and exposure to violence. *Journal of Criminal Justice*, 11-25.
- Vetenskapsrådet. (2017). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Åkerström, M. (1983). *Crooks and squares*. New Jersey: Transaction Publishers.

Bilaga

Intervjuguide

1. Bakgrund

- Ålder
- Utbildning
- Sysselsättning
- Familjesituation
- Uppväxtåren

2. Emotioner och drivkrafter till kriminalitet

- Berätta om din väg in till kriminalitet
- Vilka faktorer drev dig till att välja den vägen?
- Beskriv dina känslor före, under och efter brotten
- Beskriv vad du tänker kring dina brottsliga handlingar (neutraliseringstekniker)
- Anser du att din kriminalitet hade kunnat förebyggas? Hur? Berätta

3. Vändpunkter

- Vad fick dig att tänka annorlunda om din kriminalitet?
- När beslutade du dig för en förändring?
- Hur ser vägen ut idag? (återfall? Tankar om brott?)
- Beskriv dina känslor idag, i förändringsprocessen